

4696

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΟΥ

Καθηγητάς

Η ΔΙΧΡΩΜΗ
ΑΣΠΙΔΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ "ΦΩΣ"

ΣΤΟΝ ΕΙΣΑΓΡΑΦΕΥΤΑΙΟΝ ΦΙΛΑ
ΜΑΘΗΤΗΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑ ΜΕΤΕΡΑΝ

ΜΕ ΕΙΣΑΓΡΑΦΕΥΤΑΙΟΝ ΚΑΤΑ ΜΕΤΕΡΑΝ

25.4.54

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Παλαιολόγος

4696

Η ΔΙΧΡΩΜΗ ΑΣΠΙΔΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ "ΦΩΣ"

©
SISMANOGLIO
MISGANO

ΠΟΛΙΣ 1074

NUR Mürettifhanesi: Beyoğlu, Taksim
Müeyyit Sok. 3/1

Baskı: Hermon Matbaası Beyoğlu

SISMANOĞLU

Η ΔΙΧΡΩΜΗ ΑΣΠΙΔΑ

Έπαιχτο μεσαιωνικό δράγμα, κατά το οποίο δύο ιππότες κατέληξαν σε τραγική μονομαχία εξ αφοσίωσης του χρώματος μιας ασπίδας, περί της οποίας ο μόνος ένας διασχυριζόταν ότι ήταν κόκκινη, ο άλλος όμως ότι ήταν μπλε. Η φιλονικία έφθασε σε τόσον όζο σημείον, ώστε κατέληξε σε μονομαχία. Καί όμως ο καθένας από τους αντίφρονούντας και φιλονικούντας ιππότες είχε δικαίον! Απίστωσιτα, ή ασπίδα ήταν δίχρωμη: κόκκινη από την μία πλευρά και μπλε από την άλλη. Αν οι ιππότες παρατηρούσαν την ασπίδα όχι μονόπλευρα, αλλά και από τις δύο πλευράς ή αν έδειχόνταν τουλάχιστον το ενδεχόμενον, ότι ή ασπίδα μπορούσε να είχε διαφορετικά χρωματισμένη την κάθε της πλευρά και ότι έπαρμένως ο καθένας είχε δικαίον ως προς την πλευρά και έβλεπε, τότε ή παρεξήγησις δεν θα κατέληγε σε οζή αίματηρή και οι ιππότες αντί να διασπαιρόσωνεν τα έθνη

ἔργονά μας θα εἶναι κυρίως τὰ ἐπόμενα; ποιά εἶναι ἡ πηγή καὶ ἡ ἀξία, ὁ σκοπὸς καὶ τὰ ὄρια τῆς ἐπιστήμης καὶ ἂν πραγματικά ἢ θεωρητικά καὶ ἢ ἐπιστήμη εἶναι, καθὼς θέλουν μερικοὶ καὶ τίς παρουσιάσουν, ἀδιώλακτοι ἀντίπαλοι καὶ ἐχθροὶ ἢ μήπως ἢ μετοξύ των ἀντίθεσις ὁριέται μόνον σὲ προκαταλήψεις καὶ παρεξηγήσεις;

...

Καίτοι παρομοίᾳ πολὺ σωστά λέγει, ὅτι εἰς ποίους ἀκούει μιὰ καμπάνια, ἀκούει μιὰ φωνή, ποὺ θέλει νὰ πῇ, ὅτι καθεὶ μονόκληρον τῶν πραγμάτων ἐξέλιξις εἶναι καλοβή καὶ ἐλαττωματική. Πολὺ χειρότερη ὅμως εἶναι ἡ περίπτωση ὅταν ἀκούει κανεὶς διὰ καμπάνιας νὰ κτυποῦν καὶ νὰ ἀγοραῶν ἀντιθέτους μὲν ἤχους, ἀλλ' ὁ καθένας φαίνεται σὺν ἀληθινός. Τότε θὰ βοηθῇ σὲ ἀμνηχανία; σὲ ποιὸν ἤχο νὰ δώσῃ τῆς προτίμησι. Σ' αὐτὴ τὴν δύσκολη θέσει βρισκεται στήν ἐποχὴ μας καθεὶ διανοούμενος καὶ φιλόληθης ἄνθρωπος, ποὺ θέλει νὰ εὕρῃ τὴν δικαιοσύνην τοῦ πνεύματος καὶ τὴν γαλήνη τῆς ψυχῆς του, χωρὶς νὰ περιφρονήσῃ καμμίαν ἀξιολογὴν καὶ ἀξιοπιστὴν πηγὴν πληροφορίας καὶ γνώσεως. Εἰσπίπτει δὲ σὲ εὐλογία ἀμνηχανία, διότι γίνεται θεατὴς ἀγῶνος ποὺ διεξάγεται

καίτοι, καίτοι, μὲ ἔντυποι καὶ φωνητικοὶ μεταξύ τῶν θεωρητῶν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ὁπαδῶν τῆς πίστεως.

Οἱ πρόσοι λ.χ. διακηρύττουσιν, ὅτι μόνον ἡ ἐπιστήμη μᾶς ὁδηγεῖ στήν ἀλήθεια.

Ἡ ἐπιστήμη —λέγουσιν— εἶναι προσορισμένη νὰ κυριαρχήσῃ στὸν κόσμον καὶ νὰ ἐκτοσίσῃ ταπεινωτικά καθεὶ πίστι στὸ ὑπερφυσικό. Μὲ τὴν ἀλάνθαστην μέθοδον τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειραματισμοῦ ἡ ἐπιστήμη μᾶς δίδει πορίσματα βέβαια, ἀνώτερα ἀπὸ καθεὶ ἀμφισβήτησι. Ἐξῆς ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην δὲν ὑπάρχει ἀλήθεια. Καθεὶ τι ποὺ δὲν φέρει τὴν ἔγκρισιν καὶ τὴν σφραγίδα τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἀπαράδεκτον. Ἐν αὐτῷ καὶ τὰ δόγματα, ἐφόσον ξεφεύγουν τῆς ἐπιστήμης τὸν ἔλεγχον, εἶναι ἀπόβλητα. Ὁ ὑπερφυσικός κόσμος —συνεχίζουσιν οἱ θετικισταὶ — δὲν ἔμπορεῖ νὰ γίγῃ ἀντικείμενον ἐμπειρικής καὶ ἐπιστημονικῆς ἐρεῖνης, διότι ἀντιπροσωπεύει τὸ ἄγνωστο, μὲ τὸ ὅποιον δὲν ὑπάρχει λόγος γ' ἀσχολήσῃ ὁ ἄνθρωπος. Ἐκείνο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει καὶ ἔμποροῦμε νὰ κάνοιμε εἶναι: νὰ διαπιστώσοιμε καὶ νὰ ἐξηγήσοιμε τὰ γινόμενα καὶ τὰ φαινόμενα καὶ νὰ ἐλαττωθῶσοιμε τοὺς νόμους, σύμφωνα μὲ τοὺς ἀποκρίσεις γίνονται. Καὶ μᾶς δίνουν οἱ ἐμπειρικοὶ θετικισταί

σταί για χειραγώγία μας τήν ἀκαίλουθι σιμ-
βουλή:

Παρατήρησε —μάς λέγουν— προσεκτικά,
ψηλάφησε, άκουσε, μέτρησε, ζύγισε καί πα-
ραδέξου μόνον ὅ,τι μορφεῖ ν' ἀποδειχθῆ πινα-
ματικά.

Τίς κομπορημονεσ αὐτέσ ἐπισημασεσ καί θε-
βαιώσεσ τῶν ἀντιφασκεῶν ἐπιστημόνων με ἀ-
γανίακτησιν ἀποκροείσιν οἱ θιασώταί τοῦ ἐκφ-
ραστικοῦ καί γιά νά προφυλάξουσ τόν κόσμον
ἀπό τῆσ ἐπιστημοπλαστειασ τῶν κίνδυνων, λέγουσ:

Προσέξτε μή ξελογιασθῆτε ἀπό τά δειλα-
στικά λόγια τῶν Σειρήνων τῆσ ἐπιστήμησ, ἡ
ἀποία πολλά ἐπόσχηται καί λίγα ἐκτελεῖ. Τά
μεγάλα λόγια τῶν ἐπιστημοπλήκτων διαταρά-
τουν τήν γαλήνη τῆσ καρδιῶσ μας, χωρίς τού-
λίχιστον νά δίνουσ ἱκανοποίησι στίσ ζητήσεσ
τοῦ λογικοῦ μας.

Γιά αὐτό κάθε φρόνησοσ ἀνθρώποσ ἀπό τίσ
ἐποθετικέσ θεωρίεσ τῆσ πεισχυαλιστικῆσ ἐπι-
στήμησ θά προτιμήσ τήν ἀξιοματικῆ ἀλη-
θειαν τῆσ Θ. Ἀποκαλύπτωσ, πού εἶναι καί ἀρ-
χειότερη καί ἰσχυρότερη ἀπό τήν ἐπιστήμη.

Ἔτσι λοιπόν οἱ μέν φανατικοί πολέμιοι
τῆσ ἐπιστήμησ περιφρονεῶν τήν πίστι καί τήν
χαρκτηρίζουσ ὡσ ἀδυναμία πνευματικῆ, πού

δέν ταιριαζει οἱ ψυχέσ ἀνδροκέσ καί σφραγιλέσ,
οἱ δέ φανατικοί σιμμοφόροι τῆσ πίστεσ θεω-
ροῦν τήν ἐπιστημονικῆ καλλιέργειαν ὡσ προ-
σπάθειαν ἄσκατη καί ἀλαζονικῆ, κάποιε μάλ-
ιστα καί ἀσθεῖ. Ἔτσι ὁ πόλεμοσ μεταξῶν τῶν ἔ-
χει κηρυχθῆ ἠμείλικτοσ.

Ἴσως νά νομίσῃ κανέσ ὅσ καί παρῶ τήν
ἀδιαιλλαστη ἀντίθεσι καί διασφραγία ἡ προτιμη-
σοσ μεταξῶν τῶν δύο ἀντιπῶων δέν εἶναι δε-
σποική. Ἐπί τέλος θά πραγματοποιησ τόν ἕνα
ἀπό τῶσ δύο καί ἔτσι τό δίλημμα ξεδιαλεῖται πι-
νήρημα. Ἀστυχεῶσ ὅμοσ οἱ Γόρδιοι δεσμοί
δέν λύνουσ πάντα μέ ἕνα δεσποτικό σπασμοῦ
ἐπέπημα. Κάθε ἀνθρώποσ, πού θέλει νά σιβασθῆ
τίσ ἀπαιτήσεσ τῆσ λογικῆσ του φήσασ, δέν ἔ-
μορφεῖ νά μείνῃ ἀσυνκίνητοσ ἠμῶσ στήν ὀ-
μορφιά, ἀλλά καί στή διασφραγία, πού ἔχει ἡ
καθε μιά ἀπό τίσ δύο ἀντίθετεσ κοσμοθεωρίεσ,
πού προαινήρεσ. Καί γιά αὐτό λεπῶτα κατό-
καρδα, ὅταν τίσ βλέπει νά ἀλλομερσοῦνται θα-
νῶσημα. — Θά προτιμῶσοσ νά τίσ σιμμοκόνῃ νά
ἀντιγγυλῶσται ἀφρονικά, ἡ καθε μιά στήν εἰδι-
κότερη καί τήν δεσποδοσια τῆσ, με πνευματικῆ
συνέτη τήν προστάθειά τῆσ νά θεωρήσοσν τόν
ἀνθρώπο νά μῆσρ κατω τῶν ἠσφυλιστέων τρο-
ποσ τῆσ ὀρθῆ εἰσοσ ἐπὶ μεγάλῃ προβλήματι τῆσ.

SISMANOGLIO

ζωής και της υπάρξεώς του.

Ἄλλ' ἀρά γε εἶναι δυνατόν νὰ συμβιβασθῆ ἡ ἐπιστήμη μέ τήν πίστι; Ἀπό τό πόρισμα μακροχρονίων μελετιῶν, ἐνισχυμένο καί ἀπό τό πόρισμα πού ἔδωσε πρό ἀλίγων ἀκόμη ἔτων μία ἔρευνα τῆς Γαλλικῆς ἐφημερίδος «Φυγαρό», ἀνάμεσα στούς διασημοῦς σοφούς τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, τελευταῖον δέ καί ἀπό τήν αἰσθαλαία διαφωτιστικῆ συμβολή πού ἔχει προσφέρει στό ἀσζητούμενο θέμα ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀδελφότης θεολόγων «Ζωή» μέ τὰ δύο ἀξιοσπουδαία βιβλία πού ἔχει ἐκδώσει μέ τούς τίτλους «Ἡ ἐπιστήμη ὁμολεῖ» καί «Οἱ θεμελιωτά τῶν ἐπιστημῶν» ἔχει διαμορφώσει τήν πεποιθῆσαν, ὅτι ἂν σφαιρομετρήσουμε καλά τίς ἀπαιτήσεις καί τούς λόθους, πού ἐμφανίζονται ἀνά διάθε τοῦ εἶναι μεις, ἡ ἂν θελήσουμε νά τοὺς δώσουμε τήν φυσική τους ἐκνομοτοίησι, θά καταλάβουμε ὅτι μεταξύ τῆς ἐπιστήμης καί τῆς πίστεως, πού ἀντιπροσωπεύουν, καί οἱ δύο, ἀπαιτήσεις βιαιτά ἀνθρώπινες, ὑπόχρον ἀσγώτερες ἀντιθέσεις καί περισσότερο δεισιπύ αγγγεντίας παρά ὅσο κοινῶς πιστεύομε.

Πηγὴ τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἡ ἐμφυτὴ σὲ τὸν ἄνθρωπο περιέργεια, πού ἀφισπνίζεται καί ἐκδηλώνεται πρὶν ἀρχίσῃ ἀκόμη ἡ σκευαστικὴ

ζωή. Προσέξτε τὸ μικρὸ παιδί. Εἶναι ἕνας ἀκούρατος πειραματιστής.

Τὸ βλέμμα του, ἡ ἀφή του, ἡ γέσσι του δοσκοπται σὲ ἀδιάκοπη κίνησι. Ἐν θελήσετε νὰ πνίζετε αὐτὴ τὴν ἐμφυτὴ ἐπιθυμία τοῦ δοσφους, θά σταματήσετε τὴν κανονικὴ του ἀνάπτυξι, ἀλλὰ τότε θά δοσθῆτε ἀντιμέτωπος πρὸς τὴν Δημοκρατικὴ θέλησι, πού μᾶς ἔφερε στὴν ζωή. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ ἐμποδίσουμε τὴν ἐκδηλώσι τῆς ἐμφυτῆς περιεργείας τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, τοῦταντίον χρῆσοτοίημε νὰ τὴν ἐνθαφρονοῦμε, ὥστε μέ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου νὰ ἐξελιχθῆ σὲ φιλομάθεια, πού εἶναι ἡ πηγὴ τῆς γνώσεως καί τῆς ἐπιστήμης. Ἀφοῦ καθορίσαμε ἔτσι τῆς ἐπιστήμης τὴν πηγὴ καί προσέλαμο εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ θελήσουμε νὰ διατηρήσουμε πρὸς σκοπὸ ἐκιδώσει καί ποιά ὄφελεια μᾶς προσφέρει.

Σκοπὸς τῆς ἐπιστήμης εἶναι νὰ ἐξηγῆ καί νὰ ταξιθετῆ γεγονότα καί φαινόμενα ἀντιληπτά. Ἐπίσχοπον ὁμοιως καί πολλα γεγονότα, πού δὲν ὑποβάλλονται σὲ καμμιὰ ἐξήγησι καί φαινόμενα πού δὲν ὑποβάλλονται σὲ καμμιὰ ἀνάλησι, σφμπεριλαμβάνοποντα ὁμοιως στὸν κύκλο τῆς ἐπιστήμης, ἡ ὅποια καί χωρὶς νὰ τὰ καταλαμβάνῃ τὸ ἐπισφελεία στο ἔργο της.

Στόν κόσμο τοῦ ἐπιστητοῦ ἐπάρχουν ἀκόμη περιοχές ἀνεκμετάλλευτες, τῶν ὁποίων ἡ ἔρευνα θά εἶναι ἔργον τοῦ μέλλοντος. Μαῦιστα εἶναι πολὺ πιθανόν, ὅτι ἐπάρχουν καὶ περιοχές, τῶν ὁποίων οὔτε γὰν ἐπιστηνόμεθα τὴν ὑπερξί. Καὶ στοὺς γνωστοὺς μας ἀκόμη τομῆς ἐκτός ἀπὸ τοὺς χαρτογμένους καὶ διαβατοὺς δρόμους ἐπάρχουν καὶ μέρη ἀγνωστα, σημασιώδη μόνον μὲ ἐρωτηματικά. Παρὰ τὰ ἀγνωστα ὅμως καὶ ἀνεξερευνήτα μέρη τῆς ἐπιστήμης, ἡ περιοχὴ ποὺ ἔχει ἐξερευνηθεῖ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀφοσιωτὰ ἐκτεταμένη καὶ σημαντικὴ, δεσποιοῦσα δὲ μὲ τὶς περιορισμένους δυνάμεις, ποὺ διαθέτει ὁ ἐξερευνητής. Πόσες μεταμορφώσεις ἔχει περῆσει ἡ ὕλη τῶν ἀθροιστῶν ζοῆ καὶ πόσο θαθεῖς μεταβολὲς ἔχουν ὑποστή οἱ ὄροι τῆς σπίνης! Ἔχουμε διανῆσι τεραστίαν ἀπόστασι ἀπὸ τὸ σημεῖον ἐξέλιξι, ἔτσι μὲ δῆροι σημειωτῶν ἐπινοῦντο οἱ μακρυνὸί μας πρόγονοι!

Ὅσο γιὰ τὴν ἀφύλαξι τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἀνομοιογένητι. Οἱ κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης ἀποτελοῦν ἕνα μεγάλη τίτλο τιμῆς γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἀξίωσαν τὴν δύναμι καὶ τὴν εὐμεγεία της. Κάθε ἐπιστημονικὴ ἀκτῆσις ἐπὶ ἕξει κομῆσι μακρῶν καὶ ἐπιστημονικῶν προσπαθειῶν, καὶ μάλιστα εἶναι κομ-

πὸς ὄχι μόνον ἰδρωτῶν ἀλλὰ καὶ αἵματος. Χωρὶς συγκίνησι καὶ εὐγνωμοσύνη εἶναι ἀδύνατον ν' ἀπαριθμήσῃ κανεὶς τὰ πλεονεκτήματα, ποὺ ἔχει ἐξασφαλίσει ἡ ἐπιστήμη στὴν ἀνθρωπότητα μὲ τὴν ἀφοσίωσι καὶ τὴν ἀποθυσία τῶν ἡρωϊκῶν ἀντιπροσώπων της, οἱ ὁποιοὶ κατὰ τὸ πλείστον ἐλάχιστες προσωπικῆς ἀφρίετις ἐξησφάλισαν ἀπὸ τὶς ἀνιστορήσι καὶ ἐρευνήσις των.

Τὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα τῶν προσπαθειῶν τῆς ἐπιστήμης ἐξησφάλισαν σ' αὐτὴν δικαιοῦς τὸν παγκόσμιον θαυμασμό. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀντίπαλοὶ της, θέλοντες καὶ μὴ ἀνγκάζονται γὰ ὁμοιογήσουν τὶς μεγάλες ἐπιτυχίς της. Καὶ ὅταν ἀκόμη τὴν κακολογοῦν, δὲν παίουν γὰ ἐποφελοῦνται ἀπὸ τὶς κατακτήσεις της. Αὐτὰ ποὺ προανήνερα εἶναι γεγονότα τόσο ὀφθαλμοφανῆ, ὥστε κανεὶς καλόπιστος συζητήτης δὲν θά βρεθῆ σὲ ἀντίθεσι.

...

Ἀλλ' ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασι, ποὺ ἔχει ἡ ἐπιστήμη στὴ ζοῆ μας, δεσποιοῦσι ὄχι γὰ τὴν ἀντίληψι, ποὺ ἔχουν μερικὸ ἀντιπροσώποι της εἶτι καὶ ἐρασιτέχναι θαυμαστιά της, ποὺ θεωροῦν καὶ διαφιλοῦσιν αὐτὴν σὰν μοναδικὴ πηγὴ τῆς δεθαίας καὶ ἀναντιρροπῆς

γνώσεως; Ἡ ἐπιστήμη—μᾶς λέγουν— βασί-
ζεται σ' ἓνα αὐθιγαστο πειραματισμό. Ἔστω!
Παρακτός ὅμως ἀπὸ τὸν ἐπιστημονικὸν πειρα-
ματισμὸν ἀρᾷ γε δὲν διαθέτουμε κανέναν ἄλλο
μέσον ἢ ὄργανο γνώσεως; Ἀρᾷ γε ὁ νοῦς
μας εἶναι τὸ μοναδικὸ παράθυρον, διὰ μέσου
τοῦ ὁποῖον ἡ πραγματικότης εἰσχωρεῖ στήν
ἀντίληψί μας; Καὶ ἂν ἀκόμη ὑποθεθῆ ὅτι μ'
αὐτὸν καὶ μόνον ἠμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ μάθῃ
κάθε τι ποῦ εἶναι καταληπτό, ἀρᾷ γε μποροῦ-
με νὰ ζήσουμε μόνο μ' αὐτὰ, ποῦ μαθαίνομε
μὲ τὴν βοήθεια τοῦ νοῦ; Ναι μιά σειρά ἀπορίεζ,
ποῦ δὲν ἠμποροῦμε νὰ τίς ξεφύγομε.

Μᾶς ὁμιλοῦν γιὰ ἀσφαλιῆ καὶ βέβαια τῆς ἐ-
πιστήμης πορίσματα. Τέτοια πορίσματα ἀναμ-
φιβόλωζ μᾶς δίνει ἡ Μαθηματικὴ ἐπιστήμη καὶ ἡ
Μηχανικὴ. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο αὐτὲς θετικώτα-
τες ἐπιστήμες δὲν ξεπερνοῦν τὴν μορφή τῶν
πραγμάτων. Τὸ βάθος τίς διαφεύγει. Καὶ ὁ-
μως ἔχουν καὶ αὐτὲς τὴν Ἀχιλλεῖο πτέρνα τους.
Α.χ. ἡ Μαθηματικὴ ἐπιστήμη μᾶς ὁμιλεῖ γιὰ
στιγμὴ καὶ γιὰ εὐθεία γραμμὴ, μᾶς ὁμιλεῖ γιὰ
πρίσματα μὲ μιὰ καὶ μὲ δύο διαστάσεις. Ἀλλ'
ἐπιόρχουν ἀρᾷ γε τέτοια πρίγματα στήν προ-
γματικότητι ἢ μήπως προσέπτουν κατ' ἀραί-
ρεσι μὲ τοῦ νοῦ μας τὴν προσπάθεια; Ἡ αὐ-

ριανὸς Μηχανικὴ μᾶς ὁμιλεῖ γιὰ χρόνον. Ἀλλὰ
τί εἶναι χρόνος; Ποιὸς θὰ μποροῦσαι νῦ μᾶς
δείξῃ τὸν ἀκριβῆ ὄρισμό του; Καὶ ναί μὲν οἱ
ποιητὰ μᾶς ὁμιλοῦν εἰκονικᾶ γιὰ τὸν ποταμὸν
τοῦ χρόνου, ποῦ τρέχει ἀδιάκοπα καὶ μᾶς πα-
ρασύρει στὸ ρεῖμά του, οἱ περὶ ὅμως φιλόσο-
φοι μᾶς βεβαιώνουν, ὅτι δὲν γνωρίζομε ἂν ἔ-
ξω ἀπὸ τὴν ἀντίληψί μας ἐπάρχει χρόνος. Μᾶλ-
λον δὲ ὑποθέτουν, ὅτι χρόνος εἶναι ὁ τρόπος μὲ
τὸν ὁποῖον ἡμεῖς βλέπομε τὰ πρίγματα. Συ-
χνότατα ὁμιλοῦμε γιὰ τὸ παρὸν, τὸ παρελθόν
καὶ τὸ μέλλον. Ἀλλὰ τί εἶναι τὸ παρὸν, ποῦ τὸ
ἔχομε δῆθεν στήν ἔξουσίᾳ μας; Καὶ πάλιν οἱ
σοφοὶ μᾶς βεβαιώνουν —καὶ εἶναι εἰκόλο νὰ
τὸ καταλάβουν καὶ οἱ ἄσοφοι— ὅτι δὲν ἐπάρ-
χει παρὸν. Ὅτι χαρακτηρίζομε παρὸν εἶναι
μιὰ ἀσύλληπτη σταγὼνα, ἀνάμεσα στυὸς ἀγα-
νῆς ὡσανοῖς τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλ-
λοντος. Εἶναι μιὰ ἀστραπιαία στιγμὴ, ποῦ μό-
λις περιέλθει στήν κατοχή μας ἀνίρξει πλέον
στυ παρελθόν, ὡς πρὶν φθάσει ἔως ἡμᾶς ἀ-
πυτελοῦσαι στοιχεῖον τοῦ μέλλοντος. Καὶ ἐνῶ τό-
σον ἀστραπιαῖον, ἀσταθμητὸ καὶ ἀσύλληπτο εἶ-
ναι τὸ παρὸν, ὅμως ὁμιλοῦμε συχνότατα γι' αὐ-
τὸ καὶ μάλιστα θέλομε νὰ πιστεύομε, ὅτι ἀπὸ
τὸ τρεῖς σημεῖα τοῦ χρόνου μονίχα τὸ παρὸν

εφρίσκειται στην Εξουσία μας!

Ἡ αὐράνιος Μηχανική ὀμιλεῖ γιὰ τὴν Ἑλλά των σοφῶν, ὁλόκληρη δὲ ἡ Ἀστρονομία βασίζεται σ' αὐτήν. Ἀλλ' ὁ μὲν σοφὸς Νεύτων, ποὺ ἀνεκάλυψε τὴν Ἑλλά, ἔλεγε ὅτι ἀναγνωρίζει μὲν ὅτι τὰ σώματα κινεῖνται σὺν τῷ ρυθμίσει τὴν κίνησίν τους μὴ ἀμοιβαία ἑξῆς, δὲν εἶναι ὅμως βέβαιος ἂν ἡ Ἑλλά ὑφίσταται πραγματικά, ἀφοῦ καὶ ὁ τρόπος ἀπόψεως τῆς Ἑλλείως ἔσπερνά τελείως τὴν ἀντίληψίν τους. Οἱ δὲ νεώτεροι τοῦ Νεύτωνος ἀδελφοὶ δὲν εἶναι σί θέσιν νὰ μᾶς διαφωτίσουν καλλίτερα. Οἱ φυσικὲς ἐπιστῆμες μᾶς ὀμιλοῦν γιὰ τὴν Ἑλλά. Καὶ πάλιν ἐρωτοῦμε: τί εἶναι Ἑλλά; Τὴν διαφοροῦν, ὡς γνωστὸν, οἱ ἐλαχιστότατα μέρη, τὰ ὅποια ὀνομάζουν ἄτομα.

Ἀλλὰ τί εἶναι ἄτομον; Εἶναι κάτι τι— μᾶς λέγουν—ἀπείρως μικρὸ, τόσο μικρὸν, ὅστε νὰ εἶναι ἀόρατον. Ἐπὶ ἀόρατος! Νὰ εἶναι μυστήριον πολὺ πρὸ θεοῦ, παρὰ ὅσον εἶναι ὁλόκληρος ὁ ὕλητος ὄγκος, ποὺ θέλουν νὰ ἐξηγήσουν, διαφωτίζοντας αὐτὸν σὲ ἀόρατα μέρη ἄτομα! Καὶ γιὰ νὰ μᾶς διαφωτίσουν καλλίτερα γιὰ τῆς Ἑλλείως τὸ ἄτομο, μᾶς λέγουν ὅτι εἶναι μιὰ μικροσκοπικὴ μικρογραφία τοῦ μηχανικοῦ συστήματος, ποὺ ἔχει ὡς ἴσως μὲν εἶναι

ἐπιόρμητο πυρῆνα, ὡς δορυφόρους του δὲ τὰ ἐπίσης ἀδιόρατα ἠλεκτρόνια. Ὡστε ἡ λεγομένη Ἑλλά σὴν τελευταία τῆς ἀνάστασιν δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἠλεκτρισμὸς καὶ γι' αὐτὸ τὴν ὀφείλουν ὡς εἰδιότητα τῆς δυνάμεως εἶτε ὡς καθοδηγῆ ἢ συμπλεπικνωμένη ἐνέργεια.

Ἄν θελήσετε πάλιν νὰ ρίψετε μιὰ περιεργὴ ματιὰ στὸν κόσμον τῆς Ἀσημικῆς, θὰ ἀντιληφθῆτε ὅτι μερικὰ πρῶγματα, ποὺ εἶναι γιὰ τοὺς κοινούς ἀνθρώπους ἀπλούστατα— καθὼς εἶναι ἡ θερμότης καὶ τὸ φῶς — μεταμορφώνονται σὲ ἐπιστημονικὰ ἀγνωστα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἠλεκτρικὴ δύναμις, ποὺ φωτίζει καὶ θερμαίνει τὰ σάβια μας, ποὺ δίνει τὴν κινητήρια δύναμι σὲ χιλιάδες ἐργαστήρια καὶ ἐξασφαλίζει τὴν λειτουργία σὲ μεριάδες ραδιοφῶνα, εἰσαίρει τὸ μυστικὸ τῆς ἀδιεξήγητου ἀνεξμυστήρητου.

Ἀπὸ τὸν ἀνόργανον κόσμον, ἂν θέλετε, νὰ προσχωρήσουμε τώρα στὸν ὕμνον καὶ ἐνόργανον καὶ νὰ ρωτήσουμε πάλιν τὴν ἐπιστήμη, ἂν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς δείξει τὴν γέφυρα, ποὺ ἑνώνει τὸν ἀνόργανον κόσμον μὲ τὸν ὀργανικόν, τὸν ὀργανικόν μὲ τὸν ζωικόν, καὶ ἰδιαίτερον νὰ τὴν παρακαλέσουμε νὰ μᾶς δώσει τὸν ὀρισμὸν τῆς ζωῆς καὶ τὴν προέλευσίν της.

Ἐπιφέρει φαινόμενο περισσότερο κοινὸ καὶ πρόχειρο ἀπ' τὴν ζωὴν; Καὶ ὁμοῦ αἰδῶντες ἀλόκληροι προσπαθήσαν μέχρι σήμερον νὰ ἀφύρουν τὸ παραπέτασμα, πὺν σκεπάζει τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς, ἀλλὰ τὸ μυστικὸ πὺν κρύβει προσεταιριέται ἀκόμη ἀπὸ τὸ παραπέτασμα τῆς ἀγνοίας μας. Θὰ λυθῆ ἄρα γν καλοῦτε; Διαπρεπεῖς σοφοὶ μᾶς ἀπαντοῦν εὐλακρονῶν ἀγνωστον! Ὁ δὲ Δοκίμου Ρεϊμόνδ σὲ μεγαλειώδες διεθνῆ συνέδριον σοφῶν ἐπιστημόνων διεκήρυξαν ἄλλοτε τὸ περίφημον *ignoramus et ignorabimus* σημαδὴ ἀγνοοῦμεν καὶ θ' ἀγνοοῦμε! Σὲ μεγάλη ἀμηχανία ἔθεσται ἢ εὐπιστιδῆτη ἐπιστήμη ὄχι μόνον ὅταν τὴν ἐρωτᾶτε γιὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς ἑνὸς ἀντιθέτου καὶ πολυπλόκου ὀργανισμοῦ, ὅπως εἶπαι ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς τῶν ἀπλουστατων ἀόκητων ὄντων. Ἡ φαντασιώδης ὑπόθεσις ὅτι τὸ πρῶτον σπέρμα τῆς ζωῆς μεταφέρθησιν στὸν πλανήτη μας ἀπὸ κάποιου ἄλλου πλανήτη καὶ ὅτι σὺν ἐπιπέριον κομιστῆς ἐχρησίμευσεν κάποιος ἀερόπλοτος δὲν διασαφρίζει καθόλου, ἀλλὰ μόνον μετατοπίζει τὸ ἐπιστημονικὸν ἀνεξιχνίαστο μυστήριον τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς. Διότι γεννᾶται ἢ εὐλογη ἀπορία: Καὶ πῶς ἐγένθησιν ἡ ζωὴ στὸν μακρινὸν ἐπί-

νο πλανήτη, ἀπ' τὸν ὁποῖον ἐκαμφυδονίσθησιν σὲ μᾶς με τὸν ἀερόπλοτον;

• • •

Φίλοι ἀναγνώσταί! Τὰ φαινόμενα ἐν γένει τῆς ζωῆς εἶναι τόσο μυστηριώδεις, ὥστε καὶ τῶν κατωτέρων ἀκόμη φυτῶν ἢ ζωῆ, δὲν ἔχει κατὰ πάντα ἐξερευνηθῆ. Κανένα ἐπιστημονικὸν μάτι δὲν κατορθώσεν ἀκόμη νὰ εἰσχωρήσῃ στὸ ἄδυτον βάθος ὅλων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀπὸ τὴν φυσιολογία τοῦ φυτοῦ μέχρι τὴν φυσιολογία τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ μάλιστα ὅσο τὰ φαινόμενα γίνονται συνθετικότερα, τὰ δὲ ὄργανα καὶ οἱ λειτουργίαι τῶν ὄντων ὅσο ξεχωρίζουν καλλίτερα, τόσο καὶ τὸ σκοτάδι τῆς ἀγνοίας γίνεται πυκνότερον.

Ὅταν δὲ ἀπ' τὴν ζωὴν τῶν φυτῶν προσεγγήσῃσιν τὴν ζωὴν τῶν ζῴων, ἐκτὶ ἀντὶ τοῦ μυστηριώδους φυσικοῦ κυττάρου συναντᾶμε τὸ μυστηριώδες πνευρικὸν κίταρον, τοῦ ὁποῖου ἢ εὐπισθῆσιν δὲν ἐδῆρκεν ἀκόμη καμμίαν ἐξήγησιν. Ἐν δὲ τοῖς μυστηρίοις νὰ προσεγγήσῃσιν τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ἐγκεφάλου, ἔστω καὶ τοῦ πρῶτου τεχνόντος τετραπόδου, τότε δὲ δοκίμομεθα σ' ἑνα σκοτάδι ψευδαφῆσιν πὺν γίνεται ἀδιαπέραστο, ὅταν πλησιάσῃσιν στὸν ἀνθρώπινον ἐγκέφαλον.

Βεβαίως με τὸ φρασματοσκόπιο κατορθώσαμε νὰ μάθοιμε ποῖα μέταλλα εὑρίσκονται ὄχι μόνον στὸν ἥλιον, ἀλλὰ καὶ στὸν πᾶσι πρὸ ἀπομακρυνόμενον Σείριον. Καὶ ὅμως με τὰ θαυμάσια ἐπιστημονικὰ μας ὄργανα δὲν κατορθώσαμε νὰ δεύοιμε τοὺς νόμους, με τοὺς ὁποίους λειτουργεῖ ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος. Πολλοὶ φαντάζονται, ὅτι με τὴν μελέτη τῆς ἐγκεφαλικῆς γεωγραφίας, με τὴν κατατάξιαι τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἐγκεφαλοῦ καὶ με τὴν φωτογράφησιν ὅλων τῶν μερῶν του θὰ μπορούσαμε ἐπὶ τέλος νὰ γνωρίσοιμε τόσο καλά τὴν ἐγκεφαλικὴ μηχανή, ὅσο καλά γνωρίζει ὁ ὀφθαλμογνώσκος τὴν μηχανὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἀφελὲς ἀντιληψὴς! Ἄς ἐποθέσοιμε ὅτι κάποιος ἀνθρώπος, πού γνωρίζει μὲν πολλὰ ἀκριβῶς με τίς προόδους τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης, ἀγνοεῖ ὅμως τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, εὑρίσκει ἕνα τμήμα τοῦ Ὁμήρου καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ περιεχόμενον του. Μετρᾷ λοιπὸν ὅλα τὰ γράμματα, πού περιέχει τὸ βιβλίον, τὰ ξεχωρίζει σὲ κεφαλαία καὶ μικρὰ καὶ τὰ ταξιθετεῖ σὲ 24 χωριστὰ διαμερίσματα. Ἐπειτα με χημικὰ ἀναλύσεις ἐξακριβώνει τὴν σύνθεσιν τῆς μελένης, με τὴν ὁποίαν εἶναι γραμμένο τὸ Ὀμηρικὸ κείμενον καὶ διατυπώνει βιβλιοτόμους

παρατηρήσεις καὶ ζήτητες ἐποθέσεις. Φαντάζεσθε ὅμως ὅτι ἕσπερα ἀπὸ μιὰ τόσο κοινω-
σκευτικὴ ἐργασία θὰ καταλάβει τὸν Ὁμηροῦ Βε-
βαίως θὰ καθορίσῃ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ χρῶμα
καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμῶν, τὴν σύνθεσιν
τῆς μελένης καὶ τοῦ χάρτου, τὸν ἀριθμὸν τῶν
σελίδων καὶ τῶν γραμμῶν καὶ θὰ ἐξακριβώσῃ,
ἴσως, πολλὰ πράγματα, πού οὐκ τὰ φαντάζε-
ται κανεὶς. Ἐνα πράγμα ὅμως δὲν θὰ κατορ-
θῶσι νὰ ἐξακριβώσῃ: τὴν οὐσίαν καὶ τὸ πε-
ριεχόμενον τοῦ Ὁμήρου. Οἱ ἰδέτε, τὰ αἰσθημα-
τικὰ καὶ αἰ καὶ καίσιμαθητικὰ ὁμορφίαι τοῦ Ὁμή-
ρου θὰ μείνουν γι' αὐτὸν γράφοι ἀίτητοι. Τὸ
ἴδιον συμβαίνει καὶ με τὴν ἐμπειρικὴ φυσιολο-
γία, ὅταν μετὰ τὸν ἀνθρώπου, βασισμένη μό-
νον εἰς ἰδιώτες παρατηρήσεις, ὅσα κατέ-
γινται λόγο—καὶ με τὰ ζητήματα αὐτὰ γνω-
ρίζουν, ὅτι ἐπάσχει ἀγνεύροστο χόσμη μετὰ
τῆς Φυσιολογίας, πού μετὰ τὸν ἀνθρώπου
σημφορὰ με τίς ἐντυπώσεις τῶν αἰσθημάτων
καὶ τίς παρατηρήσεις μερικῶν τεχνικῶν ὀργά-
νων, καὶ τῆς Ψυχολογίας, πού σπουδαίει τὰ
φαινόμενα τῆς ἐσωτερικῆς ψυχικῆς ζωῆς. Ἡ
λεγομένη δευτέρη ἐπιστήμη διαθέτει ἐπιστημο-
νικὰ μέσα πᾶσι πειρητὰ καὶ ἀνεπιτητὰ.

Ἄς ἐποθέσοιμε ὅμως γιὰ μιὰ στιγμὴ, ὅτι

ή επιστήμη κατώρθωσε να θεθομετρήσει την διάνοια, που είναι ή μητέρα και τροφός της. "Ας υποθέσουμε ότι κατώρθωσε να προσδιορίσει τις σχέσεις της σκέψης προς την λειτουργία του εγκεφάλου και ότι εξερεύνησε και εξασκρίθωσε κάθε πράγμα, που είναι για μας αντιληπτό. Νομίζετε ότι κατ' αυτό τον τρόπο διακρινίζονται όλα τα σκοτεινά σημεία, που λησπεριζεί το μεγάλο μυστήριο, που λέγεται άνθρωπος; Κάθε άλλο! Διότι θα μείνη και πάλιν ανεξερεύνητο ένα πλήθος ψυχικών φαινομένων, με τα όποια ο άνθρωπος έρχεται σε καθημερινή έπαφή και τα όποια συνιστούν σπουδαιότατο μέρος της ζωής αυτού. Έννοώ την άπέραντη και άθεθομετρήτη περιοχή των φαινομένων της ήθικης συνειδήσεως, που μένουν έρημικώς κλειστά για την επιστημονικήν έρευνα.

...

Προσπάθησα, φίλοι αναγνώσται, να σας υποδομηθώ, κατά το δυνατόν, να καταλάβετε πόσο μεγάλη είναι άκόμη της επιστήμης ή άγνοια και πως όλες τις μεγάλες ή μάλλον γιγάντιες και αναντίρρητες έπιτυχίες, που έχει στο έργογητιζόν αυτής. Και για να μη υποθέσει κανείς, ότι από κάποια προσατάληξη

επιστήμης και άδίκω και διασίρω της δήθεν πεισοφής επιστήμης την υπόληψη, θα σας άκουφω τα λόγια σοφών επιστημόνων, που δεν άποκρίπτον της επιστήμης την άγνοια οι βασισι και αίσυόδη ζητήματα. "Έτσι **Φ. γ. ό γνωστός** ήλιστής φυσιοδίφης Βόχγου Γγγουρε: «Δεν ήμπορούμε να γνωρίσουμε τίποτε άπ' την εσία των όντων». Και άλλος φανατικός ήλιστής, ό Μαίλασιόθ, όμοιολογούσεν ότι σήμεθα άπιστοφω τα έξηγήσοιμε τις θεσμντικές και φυσιστικές του ήλιου ιδιότητες». Άλλος δέ σοφός, ό φυσικός Τυνδαλ (+ 1823) Έλεγεν, ότι «το ήδαφος της επιστήμης είναι όχι μονάρι περιορισμένον, άλλα και κατώσπαστον από μυστήρια. Και ό διάσιμος φυσιοδίφης Κλοδ Μπερνάρ διεκήρυττεν, ότι σελω θρασύτης κάθε διαδοιόσεως περί του τί είναι και τί δεν είναι το σήμειον και ότι την οσία των όντων άγνωσόν τόσον οι επιστήμονες όσο και της Πολυνησίας οι άγριοι». Ο μαθηματικός Μπαζάρ (+1908) Έλεγεν, ότι ή επιστήμη έχει προ αυτής κλείστα μυστήρια, τα όποια όνομαζονται: **έλλειψ, θερμοότης, φως, ήλεκτρισμός, μαγνητισμός, ζωή κ. ά.** και ότι οι κάθε δήμη της σκοντάπτει στο ανεξιχνίαστα αυτά-μυστήρια είτε

τόν ψυχικό κόσμον εξετάζει είτε τόν ἄνθρωπον.

Ὁ περιώνυμος Γουσταῦος Λεμπόν σ' ἑνὶ σύγγραμμά του γράφει: «καί...οἱ περισσότερον ἐξακριβοῦμέντες πραγματικότητας κρύπτουν μυστήρια τὸ μυστήριον εἶναι ἡ ἀγνωσμένη ἀπὸ τοῦ ψυχῆ τῶν πραγμάτων».

Καί σ' ἄλλο ἔργο του ὁ ἴδιος σοφός σημειώνει: «Δέν πρέπει νά ζητᾶ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη παρὰ μόνον ὅτι μπορεί νά δώσει. Ἡ ἐπιστήμη παρουσιάζει αὐτὸν τὸν παράδεινο χαρακτήρα ὅτι δίνει τὴν ζητούμενη λύση σὲ μεγάλα ζητήματα, ἀλλὰ ἀνεπαρκῶς μένει ἄφωνη μαρτυρᾶ σὲ ἄλλα φαινομενικῶς ἀπλοῦσιστα προβλήματα. Α. χ. ἀνεκμάτην τὴν ἰσχυρισμὸν καὶ τὸν ἀπὸ καὶ ἐπέταξεν σὲς ὀνίγες μας τίς δυνάμεις τῆς φύσεως, ἀλλὰ δέν εἶναι σὲ θεοὶ νά μᾶς ἐξηγήσῃ γιατί τὸ θαλανίδι γίνεται θαλανιδιά, γιατί τὸ λιθάρι πύριπτοιμ ἀπὸ κενὸ ξαναγεννιέται στή γῆ, γιατί τὸ θαλακάρι, ὅταν τριβεται τραβᾶ κοντινὰ τὰ ἰσοσφύρα σώματα κ. ἄ. κ. Τὸ ἔδαφος τῆς ἐπιστήμης εἶναι γρηματο ἀπορίεσ χωρὶς ἀπάντησιν. Ἡ Ζωὴ τῶν ἀληθειῶν σελ. 220). Καί ὁ κοινὸς φιλόσοφος Μπέργκσον, πού πεθάνε πριν ὀλίγα χρόνια, σ' ἑνὶ τοῦ σύγγραμμά του λέγει, ὅτι «ὅσο προχωροῦμε ἀπὸ τὸν ἀνοργάνο

κόσμο πρὸς τὸν ἐνόργανο καὶ ἰδίως στὸν κόσμο τὸν ψυχικό, τόσοσν ἡ γνώσις γίνεται περισσότερον ἀσαφῆς καὶ γι' αὐτὸ ἐπερβαίνει τότε ἡ διαίσθησις» (Λεμπόν ἔνθ. ἀν. σ. 203). Καί ὁ περίφημος βιολόγος, ἰατρός καὶ φιλόσοφος Καρρολ ἀπὸ μυνητιῶδες ἔργο του «Ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ τὸ ἀγνωστο» (σελ. 143) λέγει γιὰ τὴν διαίσθησι: «Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι οἱ μεγάλες ἐπιστημονικῆς ἀνοικαλιέφεις δέν εἶναι ἀποδεδειγμένον ἔργο τῆς ἐπιστήμης (ἐνοσεῖ: τῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν πειραματισμῶν). Οἱ μεγάλοφινεῖς σοφοὶ παρεκτός ἀπὸ τὴν παρατηρητικότητα καὶ τὴν διανόησι ἔχουν καὶ ἄλλες ἰκανότητες σάν τὴν διαίσθησι, τὴν ἐνόησι καὶ τὴν δημιουργικὴ φαντασία. Μὲ τὴν διαίσθησι κατανοοῦν πρῶγματα, πού εἶναι κρημμένα ἀπὸ τοὶς ἄλλοις, διαβλέπουν τίς σχέσεις πού ἐπίσχουν ἀνάμεσα σὲ ἀπομακρυνόμενα φαινόμενα καὶ μαντεύουν τὴν ἕταρξι κρημμένων θησαυρῶν. Ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες εἶχον τὴν διαίσθησι».

Καί ὁ διάσημος Α. Πουανκαρέ ἀπὸ ἔργου του « Ἡ ἀξία τῆς ἐπιστήμης » γράφει: « Ἡ ἐπιστήμη δέν ἰμπορεῖ νά μᾶς γνωρίσῃ τὴν φύσι τῶν ὄντων. Κάθε ἐπιστημονικὴ θεωρία πού θ' ἀνελάμβαν νά μᾶς ἐξηγήσῃ τί εἶναι θεο-

μότης, τί ηλεκτρισμός, τί ζωή... είναι καταδικασμένη προκαταβολικά. Μανθάνουμε μόνον τις σχέσεις τῶν πραγμάτων, σὺδέποτε δὲ αὐτὰ τὰ πράγματα». Καὶ σ' ἄλλο μέρος σημειώνει αὐτά: «Παραδέχομαι ὅτι οἱ προβλέψεις τῆς ἐπιστήμης συχνὰ διαψεύδονται ἀπὸ τὰ πράγματα. Αὐτὸ φανερώνει, ὅτι ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἀτελής. Ἄν ὅμως δίσχυρισθῶ, ὅτι γιὰ πάντα θὰ μείνῃ ἀτελής, αὐτὸ θὰ εἶναι μιὰ πρόβλεψη, ποὺ δὲν θὰ διαψευσθῇ ποτέ» (Ἐνθ. ἀν. σ.219). Ὁ ἴδιος περιώνυμος σοφός, ὅταν ἔγινε μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, στὸν εἰσιτήριο λόγο του ἀνέφερε καὶ τὰ ἐξῆς: «Ὅσονδήποτε μακρὰν καὶ ἂν ἐπεκτείνει ἡ ἐπιστήμη τίς κατακτήσεις της, ἡ ἀκτίνα τῆς δράσεώς της θὰ μείνῃ πάντα περιορισμένη. Σ' ὅλο τὸ μῆκος τῶν ανόρων της κυματίζει ἡ σημαία τοῦ μυστηρίου, ὅσο δὲ τὰ σύνορά της ἐκτείνονται περισσότερο, τόσο καὶ τοῦ μυστηρίου ἡ κυριαρχία ἐξαπλώνεται».

Καὶ ὁ ξανουστός ἀστρονόμος καὶ φιλόσοφος Νόρδμανν στὸ ἔργον του «Τὸ ἐπεπέραν» (σ.11) γράφει: «Ἡέρασε πλέον ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιστημοπληξία δηλ. ἡ γελοιογραφία τῆς ἐπιστήμης δίσχυροζόταν, καθὼς ὁ Χαϊκ-νελ, ὅτι ἔλασε τὰ αἰνίγματα τοῦ σίμπαντος. Τότε μᾶς ἰδεβαίοναν, ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε

ποὺ νὰ ὑπερβαίῃ τὴν γνώσιν μας καὶ ἂν ἀπομὴ κατὶ εἶναι ἄγνωστο σήμερον, ἀσφαλῶς θα γίνῃ γνωστὸ αὔριον. Ὅτι ὅμως ἡ διαβεβαίωσις αὐτὴ εἶναι ἀβάσιμη μᾶς τὸ δείχνει τὸ γεγονός, ὅτι σήμερον τὸ γνωστὸ μᾶς φαίνεται μυστηριωδέστερον παρά ποτε. Οἱ βασικὲς γιὰ κάθε ἐπιστήμη ἐννοιες τοῦ χώρου, τῆς μάζης, τῆς ἐνεργείας, τίς ὁποῖες ἡ ἐπιστήμη πρὸ 100 ἐτ. θεωροῦσε σαφεῖς, εἶναι γιὰ μᾶς σήμερον ὄλονέν ποὺ ἄσαφεῖς καὶ ὅσον ἐμβαθύνουμε στὴν ἔρευνά τους, τόσο ποὺ μυστηριώδεις μᾶς φαίνονται. Ὑπάρχει λοιπὸν ἔνα ἄγνωστο, ποὺ κανεὶς δὲν ἵμπορεῖ νὰ τὸ διαμφισβητήσῃ σήμερον; καὶ τὸ ἄγνωστο αὐτὸ εἶναι ὁ κόσμος ὁ αἰσθητός! Τὸ αὐτῶδες φιλοσοφικὸ πόρισμα τῶν τελευταίων ἀνακαλύψεων τῆς ἐπιστήμης εἶναι ὅτι ὁ ἰλικὸς κόσμος δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν ψυχικὸν κόσμον σκοτεινός, ὅτι ὁ αἰσθητός κόσμος δὲν εἶναι ὀλιγώτερον μυστηριώδης ἀπ' τὸν κόσμον τῆς ζωῆς καὶ τῆς σκέψους».

Τὸ συμπέρασμα λοιπὸν τῶν ὄσων προανέφερα εἶναι ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἔχει δικὴ της περιοχὴ, τῆς ὁποίας μέχρι σήμερον ἔνα μικρὸ μονάχα μέρος ἔχει ἐξερευνηθῆ. Μὲ τίς παρατηρήσεις, τοὺς πειραματισμοὺς καὶ τίς ἔρευνες, ποὺ αἰ διάστημα μακρῶν αἰώνων ἔκαμε

μιά πολυάριθμη παράταξις φιλομαθῶν καὶ σοφῶν ἀνθρώπων, ἔχει ἐξασφαλισθῆ ἢ κατακτηθῆς μίᾳς θαυμασίας περιοχῆς στήν ἀχανῆ χώρα τοῦ Ἀγνώστου. Ἐκείνο ὅμως τὸ τμήμα ποῦ ἐξερευνήθηκα καὶ ἔγινε γνωστὸν ἀποτελεῖ ἓνα μικρὸ μέρος, ἐξ ὧσων εἶναι ἱκανῶς νὰ γνωρισθῆ ὁ ἄνθρωπος χάρις στίς ἔξοχες ἱκανότητες, μὲ τίς ἀποῖες ἔχει προικισθῆ ἀπ' τὸν σοφὸ τοῦ Δημιουργοῦ.

...

Γιὰ νὰ διεκρινίσω τώρα καλλίτερα τὸ βασικὸ αὐτὸ σημεῖο τῆς μελέτης μου, θὰ μεταχειρισθῶ μιά σύγκρισι. Ὁ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ ἀντιληφθῆ τὸν ὅλικο κόσμον ποῦ τὸν περιβάλλει, εἶναι ἐφοδιασμένος μὲ τίς πέντε γνωστὲς αἰσθήσεις, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἡ καθημιὰ δέχεται καὶ μιά ξεχωριστὴ κατηγορία ἐντυπώσεων ἀπὸ τὸν κόσμον τὸν ἔξωτερον. Π. χ. τὸ μάτι μας δέχεται τίς ἐντυπώσεις τοῦ φωτός καὶ τὸ αὐτί μας δέχεται τίς ἐντυπώσεις τοῦ ἤχου. Ἡ εἰδικότης τοῦ καθῆ αἰσθητηρίου ὄργανου εἶναι καθωρισμένη ἀσθητά. Κάθε αἰσθητηρίου εἶναι ἀναίσθητο καὶ ἀδιάφορο γιὰ καθῆ ἐντύπωσι, ποῦ δὲν εἶναι τῆς δικαιοδοσίας του. Καθὼς λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος, γιὰ ν' ἀντιληφθῆ τὸν ὅλικον κόσμον, διαθέτει πέντε διάφο-

ρα αἰσθητήρια ὄργανα, ἔτσι διαθέτει καὶ διάφορα ἄλλα μέσα καὶ ὄργανα γιὰ ν' ἀντιληφθῆ τὸν κόσμον τὸν πνευματικόν. Τὸ καθένα δὲ ἀπ' αὐτὰ ἔχει δική του δικαιοδοσία καὶ ξεχωριστὴ περιοχὴ καὶ οὔτε ἐξουδετερώνουσι οὔτε ἀντικαθιστᾶ ἀποκοδήποτε ἄλλο, καθὼς καὶ οἱ αἰσθήσεις μας οὔτε ἐξουδετερώνουσι οὔτε ἀντικαθιστοῦν ἢ μιά τὴν ἄλλη, ἀλλὰ ἐποδοιοῦνται καὶ συμπληρώνονται. Καὶ καθὼς ὁ νοῦς μας ἔρευνᾶ ἓνα ἰδιαίτερον κόσμον πνευματικόν, ποῦ μὲ τὰ μηχανικὰ μέσα εἶναι ἀνεξερεύνητος, ἔτσι καὶ ἡ συνείδησίς μας ἔρευνᾶ ἓνα ξεχωριστὸν κόσμον, ποῦ εἶναι ἀπρόσιτος στήν ἔρευνα τοῦ νοῦ. Γι' αὐτὸ ἂν θεωρήσουμε τὴν ἐπιστήμη σάν μοναδικὴ πηγὴ γιὰ τὴν ἀσφαλῆ καὶ δεδαία γνώσι, εἶναι σάν νὰ ἀκροστηριάσουμε τὸν ἄνθρωπον, διότι τὸν στερούμε ἀπὸ ἄλλα μέσα ποῦ διαθέτει γιὰ σιγχαμιδὴ πληροφοριῶν καὶ γνώσεων. Ἐνὰς τέτοιος ὅμως πνευματικὸς ἀκροστηριασμός εἶναι πολὺ χειρότερος ἀπ' τὸν σωματικὸν ἀκροστηριασμό. Ἐνὰν καὶ πολὺ χειρότερο ἀπὸ τὸ νὰ ἐξορίζουμε τὰ μάτια μας, νὰ ξεριζώσουμε τὸ ἀκουστικόν μας κέντρο καὶ νὰ ποιῶ στήν ὄσφρησι ἢ στήν ἀφή: «Σὺ καὶ μόνη θὰ εἶσαι στὸ ἔξῃς γιὰ μᾶς ὁδηγός!»

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι οἱ σοφοὶ μας πρόγο-

νοι είχαν διατυπώσει τα γνωστά αξιολογικά γνωμικά: «Μηδὲν ἄγαν» καὶ «Πᾶν μέτρον ἄριστον». Πραγματικά, καὶ τῶν πῶ φρονησῶν καὶ νομῶν καὶ ἀδιαβλήτων ἀπαιτησῶν μας ἡ ἐπιδιώξις ὠφελεῖ, μόνον ἐφόσον δὲν ξεπερνᾷ τὰ φρονικά καὶ λογικά της ὅρια. Κάθε ὄμως ἐπερβαλή καὶ κατάχρησις μόνον ζημιές προκαλεῖ. Ἡ τροφή, ἡ ἐργασία, ὁ ὕπνος, ἡ ἀνάπαυσις, ἡ μελέτη, ἡ μουσική κ. λ. εἶναι φρονικές καὶ ἀκατάχρητες ἀπαιτήσεις τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπινου σώματος καὶ τοῦ πνεύματος. Ὅταν ὄμως ξεπεράσουν τὰ ὅρια τοῦ μέτρου, ἐκφυλλίζονται καὶ γεννοῦν τὰ γνωστά ἐλαττώματα τῆς γαστρομαργίας, τῆς ὀπνηρίας, τῆς ὀκνηρίας, τῆς μουσικομανίας, τοῦ σχολαστικισμοῦ κ.τ.λ. Καὶ ἡ ἔμφυτη σὲ κάθε ἄνθρωπο φιλομάθεια τροφοδοτεῖται ἀπὸ διαφορὰς πηγὰς γνώσεως: τὴν διάνοιαν, τὴν συνείδησιν καὶ τὴν αἰσθησιν. Ὅσοι λοιπὸν ἐξοβελίζουν τὴν συνείδησιν καὶ τὴν αἰσθησιν σὺν ἀσήμαντα δῆθεν πράγματα καὶ θεατοιοῦν τὴν ἐπιστήμην σὺν μοναδικῇ δῆθεν πηγῇ τῆς γνώσεως, αὐτοὶ ἀκροστηριάζουν τὸν πνευματικὸν τοῦ ἀνθρώπου ὄργανισμὸν καὶ προκαλοῦν ἀνωμαλίας ψυχικές, γνωστές μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ σαρπτικισμοῦ, τοῦ ἡδονισμοῦ, τοῦ μηδενισμοῦ, τῆς

SISMANOGLIO

μυλαγχολίας, τῆς ἀπογοητεύσεως, τῆς ἀπαισιοδοξίας κ. ἄ. Στὶς ψυχώσεις δὲ αὐτὲς ὑποκύπτει πρῶτα-πρῶτα ἡ τάξις τῶν διανοουμένων, ποῦ ἔχει τὸ προβάδισμα καὶ τὸ πρόσταγμα τὴν ζωὴν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄδαις στὰ πνευματικὰ ζητήματα λαός, ἐπειδὴ συνήθως ἔχει τὴν ἀφέλεια νὰ πιστεῖσι, ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ὑψηλῆς διανοήσεως εἶναι προνομιοῦχα πλάσματα, γιὰ τὰ ὅποια δὲν ἐπιφέρουν ἀνεξερεύνητα ἢ ἀκατάληπτα μυστήρια, ὅταν ξαφνικά δεδαιωθῆ, ὅτι οἱ μανδαρίνοι τῆς ἐπιστήμης ἀπορρίπτουν κάθε τι ποῦ δὲν ὑπόκεινται στὴν ὄρασιν, στὴν γεῦσιν, στὸ ζέγγισμα, στὸ μέτρημα, στὴν ψηλάφησιν κτλ. ὑποπίπτει καὶ αὐτὸς σὲ μιὰ ἀνάλογη ψυχικὴ ἀναστατάωσιν, ἧς χάνει τὴν ἐλλίδα, ποῦ μᾶς θεωρακίζει μ' ἐγκαρτέρησιν τὴν ζωὴν, ἐξερεθίζεται ἀπὸ ὀρέξεις καὶ ὀρμὲς γονδροειδεῖς καὶ ἀχαλίνωτες καὶ φρίττειται στὴν ἐπιδιώξιν αὐτῶν καὶ" στὴν ἀπόλαυσιν.

Ὅσοι ὑποβάλλονται ἢ ἀθελοποδᾶλλονται στὸν θλιβερὸν πνευματικὸν ἀκροστηριασμὸν ποῦ προαινέστερα μοῦ θυμίζον τὸν φροναστικὸν σωματικὸν ἀκροστηριασμὸν, στὸν ὅποιον ἐπέβαλλεν ὁ ἀρχαῖος Προκροῦστης τὰ τραγικά του θέματα. Καθὼς ἐκεῖνος εἶχε τὴν μακάβρια κλίνη

του σαν γενικό εξισωτικό μέτρο του ανθρωπίνου αναστήματος, έτσι και στον πνευματικό κόσμο ενεργοῦν σύμφωνα με τὸ Προκραυστικό σύστημα ὅσοι ἔχουν τὴν ἀπαιτησι νὰ ἐφαρμόζον τὴν ἐπιστημονικὴ ἀνάλοισι καὶ τὸν πειραματισμὸ σαν ἀποκλειστικὴ μέθοδο ἐπιστημονικῆς γνώσεως. Καὶ ὅπου ἡ μέθοδος αὐτὴ ἀποδειχθεὶ ἀνίκανη νὰ τοῦς ικανοποιήσῃ στὸ ζητούμενο, ἐκεῖ βγάζον τὸ πρόχειρο συμπέρασμα, ὅτι βρίσκοντα ἔμπρὸς στὸ κενά, στὸ μηδέν! Ἔτσι ὁμοῦς ἐξορίζον ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς πραγματικότητος τὸν ἀμέτρητο θησαυρὸ τῶν αἰσθημάτων τῆς καρδιάς καὶ τῶν ἐκδηλώσεων τῆς συνειδήσεως καὶ ὅλη τὴν ἀνεπίδεκτη ψυλαφήσεως ποιήσι, ποῦ δίνει τόσον ἄρωμα στὴν ζωὴ.

Ἄλλ' ὅταν ἐκδιαζέται ἡ φύσις ἐκδικεῖται σκληρά. Τὰ στραγγαλιζόμενα φυσικὰ ἐνστικτα ἀφήνον ὀλγινῶς ψυχικὲς πληγῆς. Ἡ πραγματικότης ἡ ξεπουπουλισμένη ἀπὸ τὸ αἰσθημα καὶ ξεφυλλισμένη ἀπὸ τὴν ποιήσι, ἡ ζωὴ ἡ ξεγυμνωμένη ἀπὸ κάθε ἐνατένισι πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ ἀπὸ κάθε πίστι καὶ ἐλπίδα στὸ ὑπερπέραν καταντᾷ ἀδειανή, σκοτεινὴ, μελαγχολικὴ, πεζή, θλίβερή. Ἐπάνω στὰ μαρμαμένα ἄνθη καὶ στὶς μαδισμέντες ἑλαίδες

πλανᾶται τὸ ἀπαίσιον φάσμα μιᾶς ἀπέραντης ἀπεισιοδοξίας καὶ θλίψεως...

* * *

Ἡ ἐπιστήμη λοιπὸν δὲν εἶναι τὸ ἄπαντον τῆς ζωῆς. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔμπορεῖ νὰ ζῆσει μόνο με τὴν ξεροὴ γνώσι, καθὼς δὲν ἔμπορεῖ νὰ ζῆσει μόνο με τὸ ψωμί, εἴτε νοστὸ εἶναι εἴτε ξερό. Μαζὶ με τὸ ψωμί μιᾶς χρειάζοντα καὶ ἄλλα στοιχεῖα τροφῆς. Ἔτσι, παρεκτός ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ γνώσι, ποῦ τρέφει τὸν νοῦν, ἔχομε ἀνάγκη καὶ ἀπὸ ἄλλα στοιχεῖα θρεπτικᾶ, στοιχεῖα τροφῆς πνευματικῆς, ἀπαραίτητα γιὰ τὴν διατροφή τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς καρδιάς, οἱ ὁποῖες στὴν πνευματικὴ μιᾶς ὄντοτητα ἔχον τόσα νόμιμα δικαιώματα, ὅσα δικαιώματα ἔχει καὶ τὸ λογικόν.

Ἄλλ' ἡ ἐπιστημονικὴ γνώσις, ἂν εἶναι ἡ κατὰλληλη τροφή γιὰ τὸ λογικὸ μιᾶς, δὲν εἶναι ὁμοῦς ἡ τροφή ποῦ ἐνδείκνυται καὶ γιὰ τὴν καρδιά μιᾶς καὶ γιὰ τὴν συνείδησι. Θὰ σὰς ἀναφέρω κάποιο παραδείγμα ἀπὸ τὴν ἠθικὴ μιᾶς ζωῆς. Τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ, ἡ στοργή, ἡ ἀφρασίσεσις, ἡ αὐτοθυσία καὶ ἡ ἀγίατη τί ἀντιπροσωπεύον ἐπὶ ἔποψιν ἐπιστημονικῆς. Μηδέν! Καὶ ὁμοῦς χωρὶς τὰ προαναφερθέντα ἠθικὰ στοιχεῖα μπορεῖ νὰ ζῆσι ὁ ἄνθρωπος

μία ζωή τέλει και ολοκληρωτική;

Αλλά και πολλοί από τους αποκλείοντες λαθί, τι, που δεν έχει επιστημονική επιβεβαίωση, γιατί χαρακτηρίζουν στην ζωή τους μία γραμμή που θα έπρεπε ν' ακολουθούσαν μόνον αν τα παραπάνω ήθικα φαινόμενα τα δεχόνταν σαν πραγματικά. Τις ήθικες αξίες που απορρίπτουν στην θεωρία γιατί τις εύλαβούνται και τις ζούν στην πράξη; Μήπως από συγκατάβασι προς την άγνοια των πολλών; Μήπως από περσίαση; "Η από τον φόβον άρα γε μήπως συντελέσουν στον κλονισμό των βάσεων της οικονομικής και της κοινωνικής ζωής; "Όχι! Η άσυνέπεια της θεωρίας προς την πράξη συμβαίνει συχνά στην ζωή και δεν όφείλεται πάντοτε στην αντίδοξη ή την υπόκρισι. Στην περίπτωση που εξετάζουμε ή άσυνέπεια όφείλεται στην ελακράτησι των απαιτήσεων και των δικαιωμάτων της γενούς και άνόθευτης ανθρώπινης φύσεος, που μ' ένθιμιζει ένα εκφραστικώτατο Γαλλικό ρητό που λέγει: αν διώξετε την φύσι, θά επανέλθη με καλπισμό.

"Ας πάρουμε τώρα ένα άλλο παράδειγμα άπ' την κοινωνική ζωή. Οι πολιτισμένοι, πρό πάντων, λαοί θεωρούν καθήκον τους να προσφέρουν για τους άποικίους, του άγόνου, της

SISMÁNOS GΛIO

ζωής, καθίως είναι : οι χωλοί, οι τυφλοί, οι βωβή και γενικώς οι άνάπηροι. "Ο άρχαίος άσμος, κόσμος προτιμούσε να πετά στον Καιάδα κάθε καχεκτικόν εκ γενετής ή άνάτηρον. Ποιά τακτική από τις δύο είναι περισσότερον όρθή; "Αν έρωτήσουμε την ψυχρή επιστήμη, θά μής άπαντήσει φλεγματικά, ότι θά κάνουμε καλά, αν ξαναγορίσουμε στις φυσικές και εύγενικές συνθήκες της άρχαίας εποχής. Η ζωή, θά μής πει ή ψυχραιμη επιστήμη, δεν γνωρίζει τον οίκτο, την συμπάθεια. "Αλλοίμονο στους ήττημένους της ζωής! "Αλλοίμονο στους άναπήρους! "Ας κερύουν θέσι στους γερούς και στους ρωμαίους! Αυτό έπαγορεύει ή λογική! Αυτό μής συνιστούν και οι φυσικές επιστήμες, που μής πληροφορούν, ότι το μεγάλο ψυχή τρώγει το μικρό, οι λίγοι σπαράζουν τα άρσά και τα πουλιά καταβροχθίζουν τα σκουλήρια και τα έντομα. "Ε, λοιπόν! Την ίδια τακτική άς έφαινόσασιν ως προς τους άδυνατους ανθρώπους οι δυνατοί, για να λείφουνε μιαγκάλια μεριτιά και φροντίδες άσσοτες! "Έτσι θά καλλιτερύσει ή ράτσα μας και θά δημιουργηθούν οι έπεράνθηρατοι!

Αυτό διαλαλούσε πριν 60 περίπου χρόνια και ο τραγικός φιλόσοφος Νίτσι, που δεν πρό-

πει να θεωρηθεί σαν άσχετο με την ψευδοένθεσί του το γεγονός, ότι τις τελευταίες ημέρες της ζωής του τις πέρισε από φρενοκομείο.

Άλλ' ή αδιαφορία των ανθρώπων συνείδηται φέρνει και διαμαρτύρεται από άκωνια της ανάλγητης εξοντώσεως των αναπήρων και των καχεκτικών. Μήπως το κήναι από κάποιο απιστόδοκον ύπολογισμό; Ή μήπως φοβάται μή τυχόν αντρίψει και σώματα καχεκτικά και φιλοξενούν όμως ρομφαλέες ψυχές; Αλλά τότε γιατί δεν προβαίνει στην εξόντωση των καχεκτικών σωμάτων, στα όποια φοιτάζουν πνεύματα καχεκτικά; Μήπως αξίζει τον κόπο να εξαντλείται σε φροντίδες και σε χηρεία, για να συγκρατήσει στην ζωή τόσα άξιοάτητα κορμιά, που είναι πτώματα ζωντανά, για τα όποια το θάρος του τάφου θα είναι έλαφρότερον άπ' το άχθος της ζωής.

Έδώ διοικώμεθα έμπρός σ' ένα άβυσσομειστο γεγονός: όλη ή σύγχρονη ψυχή με τους νόμους, τοίς θεομοίς και τα ήθη της όρθώνεται ύπέροχη έμπρός στην άκαρδη και άσεκνήνητή έπιστημονική αντίληψη. "Όπου δε το έπιστημονικό θεονίκωμα δεν πνίξει τον φυσικό άνθρωπισμό, εκεί βλέπουμε διαπρεπείς αντιπροσώπους της έπιστήμης ν' άφροδιόνονται με

οργανητικό ζήλο στην περίθαλψη των αναπήρων και των ανάτιον με όλες τις έφευρέσεις της έπιστήμης και με αυτοθυσία έφάμιλλη προς εκείνην που δείχνουν όσοι εύλαβούνται την έπιταγή της συνειδήσεως και προσέχουν στην καρδιά των την φρονή.

Έπάρχουν λοιπόν και άλλες θεβαιότητες έκτος άπ' εκείνες που προβάλλουν σαν συμπέρισμα ενός συλλογισμού επί το τέμα μιās εξισώσεως. Κάποιο κρυφό μέν πλην αλάμβαστο ένστικτο μιάς παρκοινεί να προστρέξουμε σαν φιλάδελφοι βοηθοί στον δυστυχή και στον άσθενή.

Ο περισσότερον δυστυχής έχει και περισσότερα δεκαώματα και τα αντίκει άπ' αυτή την δυστυχία του. Είναι όστούν άπ' τα όστα μας και σάρκα από την σάρκα μας. Είναι μέλος ισότιμο στον ίδιο κοινωνικό όργανισμό. Και καθώς όταν άσθενεί ένα μέλος του σώματος μας, σ' αυτό έντατικώτερα στρέφουμε όλη την προσοχή μας, όλη την φροντίδα και την στοργή μας και το άσθενές μέλος και αν είναι τελευταίο σε περίοδο υγείας γίνεται πρώτο και σπουδαιώτερο σε περίπτωσι άσθενείας. Έτσι όσα καθοδηγώμεθα άπ' την συνείδησι και την καρδιά μας θεωρούμε τα άσθενήστερα μέλη

της ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ὅτι, ἀξίζον' περισσότερο σιτοργή, καὶ γι' αὐτὸ κάθε κακομετιζήρισι τῶν ἀδυνάτων, τῶν ἀναπήρων καὶ τῶν ἀποσταταίων τὴν σιγματίζοιμε σὺν ἐγκληματικῷ βανδαλισμῷ καὶ θεωροῦμε πὺς ἔχοιμε **κ α θ ἦ κ ο ν** ἱερὸ καὶ ἀντιδρῶσιμῳ, γιὰ νὰ τὴν ἐξουδετερώσοιμε.

Ἀνίφερα τὴν λέξι **κ α θ ἦ κ ο ν**. Νὰ μὴ λέξις βαρυσήμαντη, τὴν ὁποίαν ὅμως ἡ ψυχρὴ ἐπιστήμη ἀγνοεῖ. Μὴ τὴν ψυχρὴ λογικὴ ποτὲ δὲν θὰ καταλάβει τὴν ἐποχρῶσι τῆς αὐταπροσάρετης προσφορῆς, τῆς θεοσίας. Τὸ πολὺ-πολὺ θὰ συμφωνήσῃ με μὴ ἠθικὴ σιγματολογικὴ ἢ ὠφελιμιστικὴ. Σύμφωνα με τοὺς συλλογισμοὺς τῆς ἠθικῆς αὐτῆς ἕνας μαρτυρὸς καὶ θεοσιάζεται γιὰ μὴ ἰδεολογία εἶναι ἕνας τύπος ἀνόμοιος καὶ ἀνισόρροπος, καὶ ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς πραγματικότητος. Μὴ τὴν πρὸ αἰντομῆς διαδικασίαν οἱ ὄφραϊότεροι κρούζεις σιγματίζονται σὺν παθολογικῶν ἐξαιμβλιώματα. Σύμφωνα ὅμως μ' αὐτὴ τὴν ἐπιστημονικὴν λογικὴν, εἴαν οἱ μάρτυρες τῆς πίστεως καὶ τῆς ἠθικῆς εἶναι τύποι ἀνισόρροποι, τότε πὺς πρέπει νὰ χαρακτηρισθοῦν τῆς ἐπιστήμης οἱ μάρτυρες; Μήπως ὑπάρχον διὰ μέτρα καὶ διὰ σταθμῶν; Ἄν ὄχι, τότε πρέπει καὶ γιὰ κείνους

νὰ χρησιμοποιηθῇ τοῦ ἀνισόρροπου ὁ εἰρηνικὸς χαρακτηρισμὸς! Ἄλλὰ ἐμπρὸς σὲ μὴ τέτοια βεβήλωσι τῆς μνήμης τῶν μαρτύρων τῆς μὴ ἀμφιβάλλει ὅτι ἡ ἐπιστήμη θὰ διαμαρτυρηθῇ ἐντονώτατα καὶ ἔχει, βέβαια, κάθε δικαίωμα ἢ μᾶλλον ἐποχρῶσι νὰ τὸν ἀποκρούσῃ μ' ἀγανάκτησι. Μὴ τὴν διαμαρτυρία τῆς ὁμοῦ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ζωὴ δὲν ρυθμίζεται με τὴν ψυχρὴ λογικὴν.

Χωρὶς ν' ἀδικήσοιμε ἐπιπλέον τὴν δοσμένην ἀπ' τὸν Θεὸν ἐπιστήμη καὶ χωρὶς νὰ παραγνωρίσοιμε τὴς μεγάλας ἐπιφεροὺς καὶ προσέφερε καὶ προσφέρει στὴν ἀνθρωπότητα, εἴμεθα ἐποχρῶσι νὰ δεχθοῦμε, ὅτι οἱ δυνάμεις καὶ κυβερνοῦν τὸν κόσμον βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης τὸ βασίλειον καὶ ἀνήκον σ' ἕνα ἄλλο κόσμον: τὸν κόσμον τῆς διασθήσεως καὶ τῆς πίστεως. Ὅπως δὲ στὰ σύνταρα τῶν κρατῶν ὑπάρχον ὁρόσημα, τὰ ὁποῖα πληροφοροῦν, ὅτι ἀπὸ ὄφραϊμένα σημεῖα ἀρχίζει κάποιον ἄλλω κράτους ἢ κερμαρχία, ἔτσι καὶ στὰ τέρατα τῆς ἐπιστημονικῆς προσηχῆς καὶ ἐρεῖνης ὑπάρχει ἕνα ὁρόσημο, μὴ πινακίδα με τὴν ἐπιγραφὴν: **Π ἱ σ τ ι ς - δ ι α ἰ α θ ἦ σ ι ς**. Καὶ τῆς ἐπιστήμης οἱ σκαπανεῖς ἀπὸ τὴν δήλωσιν αὐτῆς πληροφοροῦνται, ὅτι ἀπ' τὸ ὄφραϊμένο ἐκείνο

σημείον αρχίζει κάποιο άλλο ξεχωριστό και ανεξάρτητο βασίλειο.

. . .

Για να αποκλεισθῇ ὅμως κάθε σφάλμα αντίληψης και να προληφθῇ κάθε παρεξήγηση, θεωρῶ καλόν να δώσω ἐδῶ κάποιον ἀκριβή και ἀναλυτικώτερον ὀρισμὸ τῆς πίστεως. Μέσα στή περιοχὴ τῆς ἐπιστήμης, ἄπας και στήν πειρασὴ τῆς ἐσωτερικῆς ἰμπειρίας και τῆς συνειδήσεως, κάθε φαινόμενο μᾶς ὀδηγεῖ σὲ κάποια συνείληψη και κάθε λεπτομέρεια μᾶς παραβραβεῖ νὰ ἐρευνήσῃμῃ και νὰ μάθῃμῃ τὸ σύνολο. Τὰ γνωστά μας κινήματα μᾶς ὀδηγοῦν πρὸς τὰ ἄγνωστα. Ὅσο δὲ περισσότερο προχωροῦμε στήν ἔρευνα τῆς πραγματικότητος, τὴν ὁποίαν οὖν ἄνθρωποι ἔχουμε τὴν ἰκανότητα νὰ ἐρευνήσῃμῃ, τόσο βαθύτερα κατανοοῦμε τὸν μεγάλη νόμο, πὸν συσχετίζει και συνδέει τὰ πάντα σ' ἓνα ἁρμονικὸ σύνολο. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓνας μικρόκοσμος, μέσα στὸν ὁποῖον ἀντανεακλάται ὁ μεγαλύτερος. Διασθανόμεθα καθαρά, ὅτι κρατοῦμε στὰ χέρια μας τὰ νόμια μιᾶς ἀτελείωτης ἑξελίξεως, τῆς ὁποίας τὴν ἔκταση και τὸ τέλος καμμιά φαντασία δὲν κατορθώνει νὰ προσδιορίσῃ.

Και ἡ ἐπιστήμη μὲ ἀλάνθαστη διαίθεση

ἐρευνᾶ δύο πράγματα τόσο διάπλα ὅσο και ἀπροσπέλαστα: τὸ ἀπείροσ μέγα και τὸ ἀπείροσ μικρό. Ὁ ἀστρονόμος ἔχει τὴν ἔννοια τῆς ἀπειρης ἑκτάσεως, ἐν συγκρίσει μὲ τὴν ὁποίαν οὖν μηδαμινὴς τοῦ φαίνονται οἱ μετρητὴς ἑκτάσεις τοῦ κόσμου μὲ ὅλα τὰ σφαιρικά σώματα και μὲ ὅλα τὰ περιεχόμενα ὄντα και φαινόμενα. Ὁ μικρογράφος καιν ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπείροσ μικροῦ, ἐν σχέσει μὲ τὸ ὁποῖον πύρρει τερὰ στες διαστάσεις τὸ ἐλαχιστότατο ἄτομο τῆς ἔλης, πὸν ἑξετάζει μὲ τὸ μικροσκόπιο.

Πάντως, ὁ ἄνθρωπος ὁτιδήποτε και ἂν ἐρευνῃ, ὁτιδήποτε και ἂν ἐρευνῇ ἢ ἀνακαλύψῃ, δὲν παύει ν' ἀσκήνῃ κάποια μυστηριώδη φωνή, πὸν τὸν προτρέπει νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐρευνητικὴ του προσπάθεια, χωρὶς νὰ σωματιήσῃ σὲ κανένα βάθος οὔτε σὲ ὄρος.

Καθὼς δὲ μερικὴς γραμμὴς χαραχμὴνες ἐπάνω σὲ φασματοσκόπιον ἀπ' τὴς ἀστίνες κάποιου μακρινοῦ ἀστρὸν εἶναι ἀρακτὴς γιὰ τὴν ἐπιστήμη, ὄστε νὰ δώλῃ σημαντάματα γιὰ τὴν σύνθεσι και τὸν ζω μακρινῶν ἀστρῶν, ἔται και στήν ἠθικὴ του συνείδησι ὁ ἄνθρωπος συναντᾶ ἀμυδρὴς γραμμὴς, πὸν ξεκατοῦν ἀπὸ κάποιο κόσμον ἀνόθευτης ὁμορφιάς, ἀπαρραχῆρακτης δικαιοσύνης και ἀνεσπρόβουλης ἀγά-

της. Καί καθὼς ἀπὸ βάθος τῆς ἐπιστημονικῆς
τον συνειδήσεως ὁ ἄνθρωπος διακρίνει τὴν ἀ-
ποκάλυψιν τοῦ Ἄ π ε ρ ο υ σέ χώρο ἢ χρό-
νο. Ἔτσι καὶ ἀπὸ βάθος τῆς ἠθικῆς του συνειδή-
σεως διακρίνει τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἄπειρης ζω-
ῆς, ὁμορφίᾳς, ἀληθείας, δικαιοσύνης καὶ ἀγά-
πης. Κίνησι διὰ τὴν ἴδια πορεία πρὸς τὸ
Ἄ π ε ρ ο υ , μόνον ποὺ ἀκολουθεῖ δρόμον ἀν-
τίστροφον.

Ἀπὸ ὅσα προαναφέρθη νομίζω πὸς εἶναι
δυνατὸν νὰ βγάλουμε ἀβίαστα τὸ συμπέρασμα,
ὅτι ὁ κόσμος τῆς πίστεως δὲν εἶναι ἓνα αἰθαί-
ρητο κατασκευάσιον. Δὲν εἶναι ἓνας κόσμος χι-
μαριζὸς χωρὶς κανένα φυσικὸ δεσμὸ οὔτε μὲ
τὸν ἐνδόμηχον φυσικὸ μας κόσμον, ἀλλ' οὔτε καὶ
μὲ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ποὺ μᾶς περιβάλλει.

Παρὰ τὸ εὐθερὸν δὲ γεγονὸς, ὅτι οἱ δύο
κόσμοι, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πίστεως, ἐπὶ
πολλοὺς αἰῶνας βρέθηκαν σὲ διίστασι καὶ ἀν-
τίθεσι, ὅμως τὴν μεταξὺ τους δυαδικότητα καὶ
ἐχθροπάθεια δὲν τὴν προέκαλεσαν λόγοι πρα-
γματικοὶ καὶ οὐσιαστικοί, ἀλλὰ μᾶλλον στενό-
τητες καὶ μικρότητες ἀντιλήψεως, κρίσεις ἐπι-
βολικῆς καὶ μονομερεῖς.

Πίστις καὶ ἐπιστήμη ἔχουν μεταξὺ τους
δεσμοὺς φυσικοὺς καὶ μόνον στίς γιλιουργαφι-

ες τὸν ἠμποροῦν νὰ προβαλλοῦνται σὰν ἀντί-
παλοὶ θανάσιμοι καὶ ἀδιάλλακτοι. Καὶ τῆς μὲν
πίστεως ἢ γιλιουργαφία εἶναι ὁ στενοκέφαλος
φανατισμὸς, ἢ δὲ ἀθεΐα εἶναι ἢ γιλιουργαφία
τῆς ἐλεύθερης ἐπιστημονικῆς σκέψεως. Ὁ ψυ-
χικὸς ἄριστος ἄνθρωπος ὁποιαδήποτε κατεύθυν-
σι καὶ ἂν πάρῃ στὴν ἀπέραντη περιοχὴ τῆς ἐπι-
στημονικῆς ζητήσεως, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀγνοή-
σῃ διόκληρον κόσμον, ποὺ λέγεται κόσμος τῆς πί-
στεως. Καὶ ὅσους τὴν πορεία πρὸς τὸ Ἄπειρον
τὴν σκεπάζει τὸ σκοτάδι τῆς ἀγνοίας καὶ ἐξ
αἰτίας τοῦ ὁ δρόμος γίνεται ἀδιέξοδος, ὅμως ὁ
νοῦς καὶ ἡ συνείδησις πρέπει νὰ μένουν στα-
θερὰ προσελημένοι στὸ Ἄπειρον Πνεῦμα, κα-
θὼς ἢ μαγνητικὴ βελόνη καὶ στὴν πύκνη
ὁμίχλη δείχνει πάντα τὸν βορρᾶ.

Ἐπιστήμη καὶ πίστις ἀντὶ ν' ἀποκλείουν
ἢ μὴ τὴν ἄλλη μποροῦν καλλίστα νὰ συμβι-
βασθοῦν καὶ ἠμοιβαίως νὰ ὀφεληθοῦν. Δυστυ-
χῶς ὅμως ὅλοι δὲν βλέπουν ἔτσι τὰ πράγματα.
Ὁ πνευματικὸς σοφιστικὸς σπρώχνει πολλοὺς
στὴν ἀερότητα καὶ στὴν ἀποκλειστικότητα καὶ
οἱ φανατικοὶ τῶν δύο παρατάξεων θεωροῦν τὴν
ἐπιστήμη καὶ τὴν πίστιν σὰν δύο πράγματα τε-
λείως ἀσυμβίβαστα. Φαντάζονται ὅτι τὸ ἀνθρώ-
πινο πνεῦμα βρῆσεται μοιραίως ἑμπρὸς τὸ

δίλημμα: είτε ο λόγος χωρίς την πίστη είτε η πίστη χωρίς τον λόγο.

Υπάρχει όμως και μια άλλη περίπτωση επιστημονών νηφαλία και μ' ερευτήρων όριζοντας, όπου άνήκει και η χορεία των 72 Γάλλων Ακαδημαϊκών, στους οποίους όσάν πρό πινων έτων ή έφημερίς «Φιγκαρία» έπέθελε την έρώτηση: εάν ή επιστήμη άποκλείει την πίστη, εκείνοι όπιστήριζαν την άποψη, ότι το ζήτημα αυτό ποτέ δεν πρέπει να τίθεται με δίλημματική μορφή, διότι επιστήμη και πίστη δεν είναι πράγματα ούσιωδώς ασύμφορα και ριζικώς ασυμβίβαστα.

Εξ την ίδίαν επιστημονική χορεία άνήκουν και οι δέκα πέντε διεθνούς φήμης Αμερικανοί επιστήμονες, οι όποιοι κατά Ίούλιον του 1946 σχετικώς με την άβιαστο ένταξιοισμό της επιστήμης και της θρησκείας έσημείωσαν σε μια διακήρυξι τους και τα ακόλουθα:

ε. Εκφράζομε την βαθειά λύπη μας, διότι σε πρόσφατες συζητήσεις παρατηρήθηκε ή τάσις να παρουσιασθών ή επιστήμη και ή θρησκεία σαν ασυμβίβαστα και ανταγωνιζόμενα πεδία σκέψιν. Στην πραγματικότητα οι δέθεν αντίπαλοι έξυπνητούν χωριστές

άνθρωπινες άνάγκες και συμπληρώνει ή μια την άλλη στην ολοκλήρωσι της ανθρώπινης ζωής. εις τρόπον όστι ούτε αντίθεσις πραγματική μεταξύ των υπάρχει, ούτε και τάσις προς άλληλοεκτοπισμόν. Ο σκοπός της επιστήμης είναι ν' αναπτύξη την γνώσι των φυσικών νόμων και της πορείας της φύσεως χωρίς προσκαύληση. Ο προσορισμός της θρησκείας, ακόμη σπουδαιότερος, είναι νά έξυψωση την συνείδησι, τα ιδεώδη και τις έπιδιώξεις της ανθρωπότητας. Η κάθε μια από τις δύο αυτές έξδηλώσεις αντιπροσωπεύει μια βαθειά και ζωτική ανάγκη της ανθρωπίνης ψυχής. Και οι δύο είναι άπαραίτητες για την ζωή, την πρόοδο και την εύτυχία της ανθρωπότητας.

Επομένως οι αδιαιλαστοι πον φρονάζουν: είτε ή μια είτε ή άλλη θέλουν άκροτηριασμένο τον διανοητικό και ήθικό άνθρωπο, έφόσον το άπαιγορεύειν νά χρησιμοποιήσει την μια ή την άλλη από τις καλύτεριες και θιαυμασιώτερες ψυχικές ιδιότητες του.

Ο άνθρωπος με την βοήθεια της επιστήμης γίνεται κυρίσχος σ' όλα τα άλλα δημιουργήματα, είσχωρει στα μυστικά της φύσεως, μελετά, κατανοεί και συνθέτει καλ-

λίτερα την ζωή του. Με την πίστιν δὲ ἐξαιρε-
ται ἐπάνω ἀπ' τὸν ἄνω κόσμον ἕως τὴν ἀό-
ρατη στρατόσφαιρα τῆς καθαρᾶς ἰδέας, μέ-
χρι τὸ ἀπόλυτον καὶ τὸ ἄπειρον, τῶν ὁποίων τὴν
ἕταρξι καὶ τὴν ἀνάγκη ἀντιλαμβάνεται μὲν
καὶ μὲ τὸν νοῦν, ὅχι ὅμως τόσοον ξάστερα ὅσο
μὲ τὴν διαίσθησι. Στὴν πίστιν ὅμως εὐρίσκει
τὴν λύσιν πολλῶν αἰνιγμάτων καὶ πολλῶν
προβλημάτων, πρὸ τῶν ὁποίων ὁ νοῦς ταλαν-
τείνεται ἢ σταματᾷ. Στὴν πίστιν εὐρίσκει δό-
ξαμ, φῶς καὶ παρηγορίαν, πρὸ τόσοον πολὺ αἰ-
σθάνεται στὸν ἰδῶν κόσμον τὴν ἀνάγκη των.

Πίστις καὶ ἐπιστήμη, ἡ καθιμα ἔχει δι-
κή της προσοχὴ, μέθοδο καὶ σκοπὸ. Ἐφόσον
δὲ περιορίζεται στὸν κόσμον της δὲν ἔχει τίπο-
τε νὰ φοβηθῆ ἀπὸ τὴν ἔρευνα τῆς ἄλλης, ἀ-
πὸ τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἀνάπτυξιν της. Μοιρ-
ῶντι δὲ καὶ αἱ δύο ἔχουν ὡς ἀντικείμενον τῆς
ἐρευνῆς των τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κόσμον, τὸν
μακρόκοσμον καὶ τὸν μακρόκοσμον, ὅμως δὲν
τοὺς ἐξετάζουν μὲ τὴν ἴδια ὀπτικὴ γωνία
αὐτὴ μὲ τὴν ἴδια σειρά ἰδεῶν. Ἡ ἐπιστήμη
ἐξετάζει τὸ σχετικόν, ἡ δὲ πίστις τὸ ἀπόλυτον,
ἡ πρώτη ἀπευθύνεται στὸν νοῦν, ἡ δὲ ἄλλη χω-
ρὶς ν' ἀγνοεῖ τὸν νοῦν ἀπευθύνεται συγχρό-
νως στὴν συνείδησι καὶ στὴν καρδίαν. Ἡ ἐπι-

στήμη πιασίζει ἀπὸ τὸ μερικὸ νὰ θγάει το
γενικόν, ἐνῶ ἡ πίστις μὲ πορεία ἀντίθετη κα-
τεβαίνει ἀπὸ τὴς γενικῆς ἰδέας στὴς εἰδικῆς ἐ-
φαρμογῆς καὶ ἀπὸ τὸ ἀπόλυτον ὄν εἰς τὸ ὄν
καθ' ἑαυτὸν, πρὸς τὰ ἀτομικὰ ὄντα. Ἡ ἐπι-
στήμη μὲ δῆγμα ἀπαθὲς καὶ ξερὸ θεωρεῖ τὸ
ἀπευκίνητον παιγνίδι τῶν νόμων τῆς φύσεως,
ἐνῶ ἡ πίστις εἰσίσθητη κλίνει στὴν καρδίαν
τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νὰ τὸν παρηγορήσῃ, νὰ
τὸν μεταφέρει εἰς μιὰ ἀνώτερη σφαῖρα, ἀπρό-
σιτη στὸν καθαρὸ λόγον, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ
ὀδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον μονάχα ἕως τὸ προ-
αἶνον της. Ὅταν δὲ φωτισμένοι ἀπ' τὴν ἐπι-
στήμη ὁ ἀνθρώπινος νοῦς διαπιστώσῃ τὸν
κόσμον καὶ τὴν λαχτάρα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ
ἀγαθὸ καὶ τὴν εὐτυχία, ὅταν σφιγμομετρήσῃ
τὴν ἀγωνία του ἐμπρὸς στὸ ἐξωτερικὸ κακόν,
διὰ τοῦ περιβάλλοντος, καὶ ἐμπρὸς στὸ ἐσω-
τερικὸ κακόν, πρὸς τὴν καρδίαν, τότε
τερματίζεται ὁ ρόλος τῆς ἐπιστήμης καὶ
ἀρχίζει ὁ ρόλος τῆς πίστεως. Ὅσοι ἀδύσι-
μες εἶναι οἱ φροναστικῆς τῶν ἐπιστημοπλήκτων,
ὅτι ὅσον ὑφίσταται τὸ στάδιον τῶν ἐπιστημονι-
κῶν ἀνακαλύψεων, τόσο στενεύει τὸ πεδίων
τῆς πίστεως καὶ ὅτι ὁ ἥμος τῆς ἐπιστήμης
θα διαίση καίποτε ἀλόγιστα τὴν περιουσία

της πίστewος καθώς ο άνοιξιάντικος ήλιος δια-
λίει καί σκορπά τά χιόνια στά θουά.

Αούσταται όμως είναι καί οι φόβοι τών
άαιγόφωγων πιστών, πού έπιηραίζονται από
τήν πάλτη φύλαγγα τών έχθρών της πίστε-
ως. Οι θρησκείοντες άνθρωποι θα είχαν δι-
κάιο νά θέλουν ύποπτά την έπιστημονική
πρόοδο, αν ή έπιστήμη πραγματικά θεωρού-
σε σαν άπλή χίμαιρα κάθε τι πού χιλιάδες
τόσσα χρόνια σταθερά λατρύνει ή ανθρωπότης,
κάθε τι πού θεμιτά γέννά την καρδιά της,
κάθε τι πού της χαρίζει την έλπίδα καί την
παρηγοριά. Αν ή αντικειμενική έπιστήμη,
ή γνησία καί ήβριθής έπιστήμη, πραγμα-
τικά στραγγίσει καί άπομηζώσει την ζωγό-
νο δροσιά της καρδιάς μας καί από χλωρό
καί μωροβάλιο λεηλώνα την μετέτραπε σί άν-
δρη καί ξερή έρημο, τότε εμπρός σ' ένα τέ-
τοιο φρεσιστικό καί άπάνθρωπο κατούργη-
μα θα είχε δικαίωμα καί καθήκον κάθε πι-
στός νη άγανίτησι νά θρησκοφορησι κτήν
έπιστήμη, την δολοφόνο τών άφράτων ιδανικών
καί της ψυχικής χαράς: «Απόδοσε μας τό
ποιητικό λιπόφως, όπου ζούσε, σή τραγα-
δικήσ ένας κόσμος άφρατός κα' έντηχαιμένος,
πών ήλθε; νά τών διαλέσεις με τό σκεπτι-

κό σου φώς! Απόδοσε μας τόν νοσταλγικά
πανώριο κόσμο με τόν αίθριόν ουρανό του,
πών θέλει τις κεφαλές μας, καί με τά έλλι-
δοφόρα του θαύματα, όπου ή φύσις εύπειθήs
χαλάρον την άκαμψία τών νόμων της, κα-
θώς τό τιθασαιμένο θηρίο πειθαρχικά ύπο-
τάσσεται στό άπαλό χερού του μικρού παι-
διού. Απόδοσε μας την ψυχή τών πατέρων
μας με τούς εύσθεijs ένθουσιασμούς της, με
τις άφρηνοπής άρετές της, με τις άδάμαστεs
έλπίδες της καί χάσον άπ' τά μάτια μας σέ,
πού καταδικάζουσι άπ' αυτά τά έργα σου,
σέ πού περιφέρεις τόν άνθρωπο στους λα-
βυρινθώδεις δρόμους σου μόνο καί μόνο για
νά τόν πληροφορήσεις, ότι στό τέμα του
έξαντλητικού περιλάτου τόν περιμένει ένα
μεγάλο καί φρεσιστικό ΜΗΔΕΝ!

• • •

Εένυχός όμως τά πράγματα είναι διά-
φορτικά. Αν υπάρχουν καί έπιστήμονες θε-
πιστοι καί άθρησκοί δέν αντιπροσωπεύουν ή-
μος τών σοβαρών έπιστημόνων ούτε τό σύν-
ολο ούτε την πλειονότητα. Πάντως ή σοβαρά
έπιστήμη δέν έχει κανένα λόγο νά κηρύξει
πόλεμο κατά της φρεσιμένηs πίστewος. Μαά-
στα στην έποχή μας πλείστοι όσοι έμβριθείs

καὶ οὐροὶ ἐπιστήμονες δὲν ἀποκρίπτον τὸ
ἐνδιαφέρον καὶ τὴν συμπάθειά τους πρὸς τὸν
κόσμο τῆς διασώσεως καὶ τῆς πίστεως. Ἐξ
ἄλλου δὲ καὶ ἡ πίστις δὲν διατρέχει κανένα
κίνδυνον ἀφανισμοῦ, διότι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν
εἶναι ἀθάνατη. Καὶ αἱ διακρινάμεναι ἀκόμη
τοῦ θρησκευτικοῦ πιαθίματος καθὼς καὶ αἱ
ἀγνοίαι τοῦ προκαλοῦν στήν ψυχὴ μας, φε-
τεριάζοντες πόσο βαθιὰ εἶναι ζήτησις ἡ πί-
στις μὲ τὸ ψυχικὸ μας περιεχόμενο. Ὁ ἀν-
θρώπος ἐκ φύσεως εἶναι ἀπιστομένος γιὰ τὰ
πιστεῖαι, καθὼς τὸ ποῦλ εἶναι κηρομένο γιὰ
τὰ πετὰ καὶ τὸ μωροβάλο λοιλοῦδι γὰ σκορπᾶ
τὴν εὐνοδίαν του. Βεβαίως καὶ σὺν πνευματι-
κῷ κόσμῳ συμβαίνουν καίποτε χρίσεις καὶ ἁ-
ναστατώσεις ἄλλοι σὺν ἱστορικῷ κόσμῳ καὶ
τὸν βιομηχανικῷ. Κινήσεις ἀσύμμετρος καὶ ἁ-
πότομος διασκαίοντες καίποτε τὴν ἰσορροπίαν
τοῦ πνευματικοῦ οικοδομήματος καὶ δίνουν
τὴν ἐντέπνοι πρὸς κίνδυνόν τι γὰ καταρρεῖται.
Μία ὅμως ἐποχὴ δὲν ἀντιπροσωπεύει τὴν ἱ-
στορίαν ὁλόκληρη, ὅπως καὶ μιὰ γενεὰ δὲν
ἐκπροσωπεύει ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ
ἐποχὴ τοῦ ζῴνι, ἴσως, δὲν εἶναι ἀπὸ τίς πὸ
πλοῦσις στὰ κεφάλαια τῆς πίστεως. Ἐφόσον
ὅμως ἡ ἐποχὴ μας στὸ βιβλίον τῆς πραγματι-

κοσμος ἴσως ἔχει πολλές σελίδες, πού οἱ κατέ-
μας μας ὅτι καὶ ἤγγισαν, ἀσυναποθήτως ἔ-
χει πωροθεύσει πολὺτιμο ἴλικό, ἀπ' τὸ ὁ-
πιθον μιὰ μέρα — ἂς ἐλπίσουμε — θὰ προβά-
λει σὺν πνευματικῷ καλλιτέχνημα μιὰ πίστις
φωτισμένη, σφριγηλή, γρανιτόκορη, πού θ'
ἀγέρει ὁπίσω τοῦ χρόνου τὸ πέρασμα.

Χάμα στήν ὑπομονητικὴ καὶ εὐσυνείδη-
τη ἐργασία ἐπίνων πού ἐρευνοῦν τὰ μυστικά
τῆς φύσεως, ὅσο καὶ ἐκείνων πού μέσα στίς
πραγματις καὶ στὰ μνημεῖα τοῦ παρελθόν-
τος παρακαλοῦσθαι τὴν πολέμοχθη διαμόρ-
φωσι τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. θὰ ἀνατεῖλει
καίποτε μιὰ εὐλογημένη καὶ εὐτοχισμένη ἐπο-
χὴ κατὰ τὴν ἄνοιαν ὅσο οἱ φωτισμένοι ἄν-
θρωποι, οἱ φίλοι τῆς ἐλευθέρου σκέψους, θὰ
στηρίξουν τὴν πίστιν τους ἐπάνω σ' εὐρύχω-
ρα καὶ ἀδυσίματα θεμέλια. Καὶ στήν ἐποχὴ
μας, ὅπως σὲ κάθε ἐποχὴ, δὲν λείπουν οἱ
ἀληθινὰ μυστα τῆς Θεῆας Ἀληθείας, πού
αἰσθάνονται στήν ψυχὴ τους ζωηρότατο τὸ
αἶσθημα τοῦ αἰωνίου Πνεύματος καὶ διαβλέ-
πουν σὲ κάθε καλὸ τὴν δημιουργικὴ του δύ-
ναμι καὶ τὴν λατρεύουν εὐλαβικά σὲ κάθε της
ἐκδήλωσι ἀπὸ τὴν γλῶσση τοῦ ἀγροῦ ἕως τὰ
ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ τὸν θαυμαῖο σωμα-

τικό οργανισμό Έως τὸ διαμόνον ἀνθρώπινο πνεῦμα. Καὶ οἱ ὑπέροχοι αὐτοὶ τῆς Ἀληθείας μυσταγωγοὶ, παραμερίζοντες τὶς ἀνθρώπινες ἀτέλειες καὶ ἀδυναμίες καὶ κακίες καὶ δεισιδαιμονίες καὶ πλάνες, διακρίνον ἄπιστο ἀπὸ τὸ πικρὸ τοῦ παραπέτασμα τὸν στοργικὸ οὐράνιο Πατέρα, πρὸς τὸν Ὁποῖον τὰ ἀπειροπληθῆ Του παιδιὰ ἱκάνον τὰ ἀδύνατα χεῖρα τους. Καὶ μὲ τὴν διακρίνουσαν αὐτοὺς ἐπιστημονικὴ εὐκρίνεια διατηροῦντες ὅτι στὸ βάθος τοῦ κόσμου τῆς πίστεως σὺν κεντρικῇ βασίλισσᾳ εἶνε ἐνθρονισμένη ἡ Ἀλήθεια.

...

Φίλοι ἀναγνώσται! Ὅτι καὶ ἂν ἤπισεν ἡ ταλαιπωρημένη ἀνθρώπινη μέσα στοὺς σκληροὺς ἀγῶνας καὶ στίς μακρὰς ἀγωνίες της, ὅσες παρηγοριεὶς δοκίμασέ μέσα πρὸς δάκρυα, στὰ παραστρατήματα, στὰ πένθη καὶ στὸν θάνατον, ὅσα λόγια στοργικὰ καὶ τρυφερὰ ἦκονσαν ἀπὸ τὸ στόμα τῶν μεγάλων προφητῶν της σὲ καιροὺς ὀλιγοφυγίας καὶ ἀπογνώσεως, ὅσες διαβεβαιώσεις ἐνωτίσθητε σὺν λόγια τῆς Ἐπιτομῆς Ἀγάπης εἶναι χίλις φορές ἀληθινὰ καὶ πραγματικά. Ἴστω καὶ ἂν περιβάλλονται μὲ φόρμες εὐθραυστες! Καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ χρόνος προσβάλλει καὶ

θραύει τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ μορφῆ, ἡ ἐνδόμυθον ἀλήθεια παραμένει ἄτρωστη καὶ ἀκατάλυτη, διότι τῆς Ἀληθείας τὸ φῶς σὺν ἀπαύγασμα τοῦ Θείου Φωτός, εἶναι μεγαλειώδες, πλάσιον, ἀνεξάντλητο!

Τῆς Ἀληθείας ἡ συμπαθὴς φωνὴ, ἂν ἀντηχοῦσε συχνότερα καὶ σὲ κύκλον εὐρύτερον, θὰ ἔφθανε καὶ στὰ ἀκουστικά τιμπὰνα ἰσχυρῶν σκαπτιζιστῶν, ποὺ ἀπεκήρυξαν τοῦ ἠθικοῦ κόσμου τὴν πραγματικότητα, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι δὲν ἰσχύουν στὴν ὄρασι καὶ στὴν ἀφή, καὶ ἐξώκειλαν στὴν καταφυγμένη ζώνη τῆς ἀγνοίας καὶ τοῦ σκαπτισμοῦ. Ἡ θαρραλέα καὶ σθεναρὴ τῆς ἀληθείας φωνὴ θὰ μπορούσεν, ἴσως, νὰ κίσει γι' αὐτοὺς τὴν ἐνέργειαν πλοῖον παγοθραυστικοῦ, γιὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσει ἀπὸ τὰ καταφυκτικὰ παγόβουνα καὶ νὰ τοὺς μεταφέρει σὲ γῶρες ἠλιόλουστες, ἀνθοστολιστεῖς, εὐερατεῖς!

Ὅποιος παρακολουθῆσει τὴν Φύσιν στὴν μηχανικὴ ἀλλὰ μεγαλειώδη ζωὴ της, διαπιστώνει παντοῦ μιὰ ἀδιατάρακτη τάξιν καὶ ἀσφάλειαν. Κάθε πρᾶγμα, ὄλωστε, ποὺ δοῖσκεται σὲ ἁρμονία μὲ τὸν σκοπὸν, γιὰ τὸν ὁποῖον ἐπάσχει, ἀπολαίνει μιὰ γαλήνη βαθειὰ καὶ ἀδιατάρακτη. Μόνον ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἰσχυρῶς

 SISMANCIGLIO
MIGARO

